

Molnár Gábor¹

**ELLENÁLLÁS ÉS ÁTFOGÓ VÉDELEM
IV. RÉSZ: ÁTFOGÓ VÉDELEM ÉS ELLENÁLLÁS A
NATO-ORSZÁGOKBAN – AZ ÉSZAKI RÉGIÓ**

RESISTANCE AND COMPREHENSIVE DEFENCE
PART IV: COMPREHENSIVE DEFENCE AND RE-
SISTANCE IN THE NATO COUNTRIES – THE NORDIC
REGION

[HTTPS://DOI.ORG/10.30583/2025-3-4-228](https://doi.org/10.30583/2025-3-4-228)

Absztrakt

A cikksorozat célja: az ellenállás-képesség és az átfogó védelem kialakításával kapcsolatos főbb koncepciók bemutatása, legfontosabb alapelveik, általános jellemzőik ismertetése, továbbá választ adni arra, hogy azok miért játszanak egyre nagyobb szerepet a NATO- és a partnerországok védelmi tervezésében, illetve, hogy miként jelennek meg az egyes nemzetek honvédelmi rendszerében, különös tekintettel a területvédelemre. A cikksorozat negyedik része az átfogó védelem elvét és az ellenállás koncepcióját követő északi régió NATO-nemzeteinek (Finnország, Svédország, Norvégia, Dánia) megközelítéseit tárgyalja.

Kulcsszavak: átfogó védelem, reziliencia, ellenállás, területvédelem, területvédelmi erők, honi gárda, gerilla-hadviselés

Abstract

The aim of this multi-part article is to introduce the main concepts related to developing resistance capabilities and a comprehensive defence posture. It describes their most important principles, their general characteristics, and the reason why they are playing an increasing role in the NATO and partner nation's defence planning, furthermore, that

¹ Molnár Gábor főhadnagy, PhD, Nemzeti Közszerológáti Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtörténelem Tanszék, tanársegéd. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7227-9405>

how they are reflected in some nation's homeland defence system, with special regard to territorial defence. The fourth part of the article discusses the comprehensive defence and resistance concepts of the Nordic NATO nations (Finland, Sweden, Norway, Denmark).

Keywords: comprehensive defence, resilience, resistance, territorial defence, home guard, guerrilla warfare

Bevezető

A cikksorozat első két része az Ellenállás Műveleti Konceptió (*Resistance Operating Concept, ROC*) és a NATO Átfogó Védelem Kézikönyve (*Comprehensive Defence Handbook, CDH*) főbb alapvetéseit mutatta be.² A harmadik rész³ az átfogó védelem elvét és/vagy az ellenállás koncepcióját adaptáló balti térség NATO-nemzetei vonatkozásában vizsgálta ezek érvényesülését. A cikk jelen része ugyanezt, ezúttal az északi régió országai tekintetében tárgyalja. A vizsgálati szempontok is megegyeznek, melyek az alábbiak:

- 1) **Az átfogó védelem nemzeti megközelítéseinek vizsgálata:** Az átfogó védelem az összkormányzati és osztársadalmi megközelítést integrálva alakítja ki a rezilienciát. A hangsúly azonban utóbbira (társadalom) helyeződik, amelynek hathatós szerepvállalása nélkül még egy tökéletesen működő állami szektor sem képes sikeres honvédelmet megvalósítani. A CDH és a ROC szerint ezért az átfogó védelem legfontosabb előfeltétele, hogy a társadalom fizikai és lélektani rezilienciája egészen az egyén szintjén is adott legyen. Ez biztosítja, hogy a nem állami szektor valóban, aktívan is képes legyen támogatni az állami szektor védelmi és biztonsági erőfeszítéseit.
- 2) **A honi gárdajellegű szervezetek vizsgálata:** A CDH-ban szereplő honi gárda egy olyan katonailag szervezett tartalékos szervezetet takar, amely „hidat” képez az állami és a nem állami szektor között. Az aktív haderő haderőnemei vagy

² Vö. Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. I. rész: Az Ellenállás Műveleti Konceptió. In: Katonai Logisztika, 2024/1-2. sz. pp. 196–229. (a továbbiakban: Molnár 2024/a); Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. II. rész: Az Átfogó Védelem Kézikönyve. In: Katonai Logisztika, 2024/3-4. sz. pp. 193–230. (a továbbiakban: Molnár 2024/b.)

³ Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. III. rész: Ellenállás és átfogó védelem a NATO-országokban – a Balti térség. In: Katonai Logisztika, 2025/1–2. sz. pp. 140–187.

meghatározott egységei, alegységei támogatására kijelölt szervezetekkel rendelkezik, képviseltetve van a védelmi igazgatási rendszerben, együttműködik a nem katonai szektor állami szerveivel, valamint a társadalmi szektor azon önkéntes polgári szervezeteivel is, melyek a védelmi és biztonsági fenyegetések elhárításában és kezelésében alkalmazható tevékenységeket folytatnak. Utóbbiakkal az együttműködés ernyőszervezetre emlékeztető keretek között valósul meg.

- 3) **Az ellenállás megjelenítése a nemzeti jogszabályokban, stratégiai dokumentumokban, doktrínákban:** Az ellenség által megszállt területen folytatott erőszakos és nem erőszakos ellenállás az átfogó védelem által kifejezhető elrettentés eleme. Az ellenállás megszervezése, vezetése és irányítása döntően szakszolgálati és különleges műveleti eszközökkel valósul meg, azonban az elrettentésre irányuló stratégiai céljából következően, az ellenállás alkalmazási szándékának ismertnek kell lennie a potenciális agresszor számára. A CDH és a ROC ezért kihangsúlyozza, hogy az ellenállást nyílt, mindenki számára elérhető dokumentumokban, illetve jogszabályokban szükséges megjeleníteni, ellenkező esetben az nem képes elrettentőleg hatni a potenciális agresszorra.
- 4) **Az ellenálló tevékenységek nemzeti jellegzetessége:** A CDH és a ROC az ellenállást elsősorban az ellenség által már ténylegesen megszállt és ellenőrzött terület vonatkozásában tárgyalja, ahol az ellenálló tevékenységeket mindenekelőtt a nagyvárosokban fedetten tevékenykedő ún. földalatti ellenállókomponensek hajtják végre. Ebben a megközelítésben alapvetően a szakszolgálati és különleges műveleti eszközök és eljárások érvényesülnek. Céljuk, hogy a már a konfliktust megelőzően létrehozott ellenálló sejtek a megszállt területen élő lakosság be-szervezésével és felkészítésével fokozatosan egy olyan ellenálló hálózattá fejlődjenek, amely döntően szabotázs-cselekményekkel és polgári ellenállással zavarja és akadályozza a megszálló erők és hatóságok tevékenységeit, valamint aláássa a megszálló hatalom tekintélyét. Az ellenállásnak ugyanakkor van egy másik megközelítése is, amely a fegyveres összeütközés dinamikus hadműveleti szakaszára és az ellenálló szervezet katonai komponensére, a gerilla/adaptált erők⁴ tevékenységére fókuszál. Ez a mélységi védelem hadműveleti elgondolásából

⁴ A ROC-ban gerilla erőként, a CDH-ban adaptált erőként jelenik meg az ellenállás katonai komponense. Vö. Molnár 2024/a.; Molnár 2024/b.

(több országban ezt nevezik területvédelemnek) következik, amelynek alapelve, hogy a gyengébb hadviselő fél manőver erői a saját terület teljes mélységében hajtják végre védelmi hadműveleteiket. Ezeket a műveleteket a visszamaradó erőként alkalmazott területvédelmi kisalegységek az ország mélységébe előnyomuló támadóerők szárnyai, utánpótlási vonalai és puhacélpontjai ellen végrehajtott korlátozott célú harctevékenységei és gerillajellegű hadviselése egészíti ki. Ezek célja nem a támadó fizikai megsemmisítése, hanem tevékenységeinek zavarása, alacsony intenzitású harcokkal fokozatos pusztítása, ezzel hozzájárulva a kifárasztó hadműveleti hatás kifejtéséhez.⁵

Finnország

Finnországban az átfogó védelem elvét a második világháború, azon belül is a Szovjetunió elleni *téli háború (1939–40)* és *folytatólagos háború (1941–44)* tapasztalatai és következményei formálták. Az 1948-ban megkötött *szovjet-finn barátsági szerződés* értelmében Finnország szuverenitását és területi integritását a Szovjetunió ugyan elismerte, sőt, a két ország között bizonyos fokú együttműködés is kialakult, azonban a finn hidegháború kori stratégiát ettől függetlenül is, a Szovjetunióval szembeni védelem kialakításának igénye határozta meg, még ha ezt az ország vezetése nyíltan nem is ismerte el.⁶ Miután a legfőbb fenyegetésnek tekintett Szovjetunió minden tekintetben egyértelmű erőfölényt élvezett (katonai, demográfiai, ipari stb.), ezért a finn vezetés ezt egy olyan honvédelmi rendszer kialakításával kísérelte meg legalább részben ellensúlyozni, amelynek keretében az állami és nem állami szektor valamennyi erőforrása mozgósítható az ország védelme érdekében. Ennek az elvnek a szükségességét támasztotta alá az a tény, hogy a Finn Védelmi Erők, noha az ország adottságaihoz

⁵ A kifárasztás folyamatának doktrinális meghatározása: „A kifárasztás célja, hogy elfogadhatatlan költségeket támasszon, és ezzel az ellenségnek, még ha az harcászati vagy akár hadműveleti sikert is ért el, a harc folytatására irányuló akaratát megtörje.” JP 5 Joint Planning. Chairman of the Joint chief of Staff Publication, 2020. p. IV-41. A doktrínában továbbá azt is egyértelműen megfogalmazza, hogy a kifárasztás jellemzően az irreguláris hadviselés jellemzője. Lásd Uo. Amint az a cikksorozat első részében már kifejtésre került, a megszállt területen való ellenállás az *irreguláris hadviselés* elveit követi.

⁶ Vö. Michel, Leo: *The American View*. In: Artéus, Gunnar – Zetterberg, Kent: *Cold War Views on Sweden*. Medströms Bokförlag, 2018. pp. 103–145; Penttilä Risto.: *Finland's Search for Security through Defence, 1944–89*. Palgrave Macmillan, 1991. p. 118.

képest rendkívül magas készenléttel, nagyszámú mozgósítható állománnyal és anyagi-technikai eszközökkel, készletekkel rendelkeztek, de egy nagy erejű szovjet támadás határövezetben történő elhárítására reálisan nem voltak képesek.⁷ A kedvezőtlen erőviszonyok mellett ez ugyanis egy több, mint 1300 km hosszú szovjet-finn határ zárását követelte volna meg. Finnország így kénytelen volt elfogadni, hogy amennyiben támadás éri a Szovjetunió részéről, úgy államterülete jelentős része vagy akár egésze *hadműveleti szintérré*⁸ válik. Ez volt az oka annak, hogy Finnország is a mélységi védelem hadműveleti elgondolásán alapuló országvédelmi tervet dolgozott ki. A finn terminológiában ezt az elgondolást nevezték „*stratégiai területvédelemnek*”.⁹ Ezzel összefüggésben fogalmazódott meg már az 1950-es években Finnország átfogó védelmi elve is. Az átfogó védelem elemei az akkori megközelítés szerint az alábbiak voltak:

- katonai védelem;
- gazdasági védelem;
- polgári védelem;
- lélektani hadviselés.¹⁰

Ezek közül a katonai védelem a finn mélységi védelem hadműveleti elgondolását takarta, amelyről alább, az ellenállás kapcsán még részletesebben szót ejtek. A gazdasági védelem a nemzetgazdaság elhúzódó háborúra történő felkészítésére utalt, míg a polgári védelem nem szorul különösebb magyarázatra. Ellenben a lélektani hadviselés akkori finn megközelítésére érdemes kitérni, az ugyanis eltér napjaink NATO-értelmezésétől, mely szerint a lélektani műveletek olyan irányított kommunikációs és egyéb módszerekkel végrehajtott tevékenységek, amelyek egy meghatározott célközönség gondolkodását és magatartását a kitűzött politikai és katonai célok elérése érdekében hivatottak

⁷ Ez különösen hangsúlyosan jelent meg a váratlan támadás (az agresszor meglepetésszerű, nagy erővel végrehajtott támadása) esetére. Vö. Visuri, Pekka: *Evolution of the Finnish Military doctrine, 1945–1985*. Finnish Defence Studies, War College, Helsinki, 1990. pp. 35; 59–60.

⁸ A NATO-meghatározás szerint (*theatre of operations*): „*Kijelölt terület, amely egy vagy több összhaderőnemi műveleti területet foglalhat magába.*” AAP-06 NATO Glossary of Term and Definitions. NATO NSO, 2020. p. 129.

⁹ Vö. Niska, Juhani A.: *Finland's Security and Defense Policy; Origins and Current Developments*. US Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1986.; *Twenty-fifth Meeting of the North Atlantic Assembly of Ottawa, Canada October 22 to October 27, 1979*. Report of the U.S. delegation. US Government Printing Office, Washington 1980. p. 615, Visuri i. m. p. 44, 71.

¹⁰ Visuri i. m. p. 34.

befolyásolni.¹¹ A lélektani hadviselés akkori finn értelmezése ezzel szemben inkább a mai fogalmaink szerinti *lélektani rezilienciával* azonosítható. Ez egyfelől a társadalomnak a válság és háborúk időszakára történő lélektani felkészítésére, másfelől egy magasszintű nemzeti morális állapotra utal, amely a társadalom honvédelem iránti elkötelezettségét és a honvédelmi tevékenységekben való aktív részvételét jelenti. Ez magában foglalja az aktív katonai szolgálatot is, amellyel kapcsolatban a cél az volt, hogy azt a lakosság ne kötelezettségként kezelje, hanem népszerű is legyen a társadalom körében.¹² Ez a honvédelmi tudatosság Finnország jelenleg hatályos védelmi stratégiájában a következőképp jelenik meg: „*A finnek országuk védelme iránti erős elköteleződése a nemzet egységén és azon a hiten alapul, hogy Finnországot érdemes megvédeni.*”¹³ Ehhez a stratégia rögtön hozzá is teszi, hogy „*ez az átfogó védelem és átfogó biztonság alapja, amely előmozdítja a társadalmi rezilienciát.*”¹⁴ Hogy ezt a védelemtudatosságot mennyire sikerült kialakítani, azt az ország védelmével kapcsolatos éves közvéleménykutatások jelzik. Egy 2024 őszi felmérés szerint a lakosság 80%-a támogatja a sorköteles katonai szolgálat intézményét, illetve 78%-a gondolja úgy, hogy az országot még „*bizonytalan kimenetelű*” konfliktus esetén is fegyveresen szükséges védelmezni.¹⁵

Az átfogó védelem alapját képező állami és társadalmi reziliencia fontosságát mutatja továbbá, hogy a finn kormány erre vonatkozólag önálló stratégiai dokumentumokat is alkot Társadalmi Biztonsági Stratégia néven. Hatályos változatának az átfogó védelem koordinálására vonatkozó fejezetében fellelhető egy „*műveleti koncepció*” is, amely lényegében az átfogó védelem elvi keretrendszerét foglalja össze. Eszerint: „*Az átfogó védelem magában foglal minden olyan nemzeti és nemzetközi katonai és polgári tevékenységet, melyek valamennyi biztonsági helyzetben biztosítani képesek a nemzet katonai védelmének előfeltételeit. (...) Az átfogó védelem koordinálása biztosítja, hogy társadalmi konszenzus legyen a honvédelmi szükségletekkel, valamint a katonai fellépést igénylő veszélyhelyzetekkel összefüggő erőforrások felhasználásával kapcsolatban. Ez teszi lehetővé, hogy a társadalom különböző szereplői a legveszélyesebb helyzetben is tudják, miként*

¹¹ AAP-06 i. m. p. 104.

¹² Visuri i. m. pp. 26;

¹³ Government Defence Report. Ministry of Defence, Helsinki, 2024. p. 33.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Macalpine, Audrey: How Finland stands Guard Against Russia, Training for War Again. <https://united24media.com/world/how-finland-stands-guard-against-russia-training-for-war-again-4284> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

kell felkészülni a háborúra.”¹⁶ Az idézett szövegből látható, hogy a finn átfogó védelem, azon túlmenően, hogy valamennyi rendelkezésre álló erőforrás felhasználását említi, ezt kifejezetten a lakosság védelmi tudatosságával és a védelem iránti elköteleződésével állítja párhuzamba, amelynek elidegeníthetetlen része a békeidőszaki felkészítés. Ennek egyik eszköze az 1960-as évektől megrendezésre kerülő, ún. *regionális honvédelmi tanfolyamok*. Ezen az állami és nem állami szervezetek résztvevői jogi, döntéshozatali és a reziliencia elméletével kapcsolatos ismereteket sajátíthatnak el, továbbá felkészítik őket a különböző válságidőszaki intézményközi együttműködésre.¹⁷ Hogy a felkészítés elsősorban regionális szinten valósul meg, az szorosan összefügg Finnország alább tárgyalandó „*stratégiai területvédelem*” elgondolásával, amelynek egyik elvi sarokköve, hogy az ország sikeres védelme lényegében a regionális szintű védelmi tevékenységek összehangolásának függvénye. Az ország teljes területén folytatott védelmi műveletekben ugyanis számolni szükséges azzal, hogy a központi vezetéssel az összeköttetés megszakadhat, így a katonai és polgári védelmi tevékenységeket az egyes szervezeteknek elszigetelten, önállóan kell végrehajtaniuk, de olyan módon, hogy az összhangban legyen a központilag meghatározott stratégiai célokkal.

Ami a társadalmi és az egyéni szintű reziliencia kialakítását illeti, e tekintetben Finnország elsősorban a CDH-ban közölt „*egyéni reziliencia csomagnak*” megfeleltethető tartalommal rendelkező, polgári felkészítési kiadványokat tesz közzé. Ezek általános, az egyén különböző válságidőszaki túlélését elősegítő információkat nyújtanak. Hatályos változatában sem szerepel olyan ajánlás, amely külön értekezne a háborús időszakról. Csak a válságidőszaki alapvető magatartási formákra, valamint egy háromnapos veszélyhelyzeti csomag összeállítására tesz ajánlást.¹⁸ Hogy a finn polgári felkészítés külön nem tér ki a háborús időszaki felkészülésre – szemben a cikk előző részében tárgyalt nemzetekkel –, az jelentős részben összefügg a finn Honvédelmi Felkészítési Szövetség (*Maanpuolustuskoulu*, MPK) működésével. A polgári felkészítés és általában az átfogó védelem gyakorlati megvalósításához szükséges

¹⁶ Security Strategy for Society. Government resolution. Security Committee. Finnish Government, Helsinki 2025. p. 66.

¹⁷ Concept of comprehensive Security – building National Resilience in Finland. Turvallisuskomitea. <https://turvallisuskomitea.fi/concept-of-comprehensive-security-building-national-resilience-in-finland/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

¹⁸ Prepared people cope better. Suomi.fi, 2024. https://cdn.verkkopalvelu.suomi.fi/files/varautunut-parjaa-paremmiin_SM_englanti-56a3727e1c9bf6621eb5e57bc4e383bf.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

ismeretek és készségek átadása ugyanis, beleértve a háborús időszaki felkészítést is, alapvetően az MKP-ra hárul.

Az MPK-t a Társadalmi Biztonsági Stratégia a honvédelmi felkészítés „kulcsszervezeteként” nevesíti.¹⁹ A szervezet elsődleges rendeltetése a finn társadalom válságidőszakokra történő felkészítése. Az MPK által biztosított felkészítések köre ugyanakkor jóval tágabb, mint a szűkebb értelemben vett polgári felkészítés, a szervezet ugyanis számos katonai jellegű felkészítési és kiképzési programot is szervez. Ezek részben a polgárok katonai képzésére, részben a finn sorkötelezettségen alapuló személyi kiegészítési rendszer miatt igen jelentős számú tartalékos katona szintentartó, illetve továbbképzésére irányulnak. A szervezet tájékoztatója szerint éves szinten mintegy 50 000 finn polgár vesz részt MPK-képzéseken.²⁰ Mivel az ezeken való részvétel az önkéntességen alapul, ezért azokon a tartalékos állomány is önkéntesen, az időszakos tartalékos szolgálati kötelezettségei teljesítése mellett vesz részt. A képzéseket a védelmi és biztonsági szektor szerveivel és szervezeteivel együttműködésben szervezik. Különösen igaz ez a katonai képzésekre; az MPK szervezésében ugyanis az alapvető gyalogos képzés mellett olyan specifikus képzési lehetőségek is megjelennek, mint pl. a légvédelmi vagy haditengerészeti, melyeken a gyakorlati tudás és a készségek elsajátítása értelemszerűen nem nélkülözheti a Finn Védelmi Erők közreműködését.²¹ Az MPK működése vonatkozásában lényeges tényező, hogy az állami szektorral való együttműködés mellett a szervezet 14 önkéntes társadalmi tagszervezettel is rendelkezik, összefogva azok tevékenységeit. Ezek a társadalmi szervezetek az alábbiak:

- Kadét Szövetség;
- Honvédelmi Céhek Szövetsége;
- Finn Női Védelmi Szövetség;
- Női Felkészítési Szövetség;
- Nyland Dandár Támogató Céh;
- Tartalékosok Egyesülete;
- Tartalékos Sportszövetség;

¹⁹ Security Strategy for Society 2025. p. 65.

²⁰ What is the MPK? <https://mpk.fi/en/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

²¹ A főbb képzések listája az MPK webfelületének legördülő menüjében érhető el, de csak finn nyelvi beállítás mellett. Lásd MPK. <https://mpk.fi/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

- Tartalékos Haditengerészek Szövetsége;
- Katonai Szállásfenntartó Szövetség;
- Finn Sportlövő Egyesület;
- Finn Légimentő Egyesület;
- Finn Vadászszövetség;
- Finn Békefenntartók Szövetsége;
- Finn Tartalékos Tisztek Szövetsége.²²

Az itt felsorolt társszervezetek további helyi- és szakirányú alszervezetekkel is rendelkeznek. A Honvédelmi Céhek Szövetségének például nem kevesebb, mint 90 helyi és 78 tagszervezete van, mintegy 12 000 fő körüli tagsággal.²³ Ezek különböző lokális haderő-, fegyver- és csapatnemi, valamint szakcsapatok szerinti tagolásban működő „céhek”²⁴, melyek egy meghatározott területi vagy katonai szervezettel állnak kapcsolatban.

Az MPK-tagszervezetek többnyire a honvédelmi neveléssel, hagyományőrzéssel, valamint a katonai és polgári felkészítéssel összefüggő feladatokat látnak el, de szinte valamennyinek van valamilyen, a védelmi és biztonsági szektor irányába vállalt, végrehajtói vagy támogatói szerepköre is. A mintegy 800 fős Finn Légimentő Egyesület például országosan 50 készenléti csoportot tart fenn 0-24 órás ügyeletben, és több mint 50 repülőjárművel rendelkezik a békeidőszaki katasztrófavédelmi és a háborús időszak polgári védelmi feladatok ellátásához (légi kutatás és mentés, légi tűzoltás).²⁵ De megemlíthető a Katonai Szállásfenntartó Szövetség tevékenysége is, amely béke- és háborús időszakban is egyaránt ellát katonaiobjektum-fenntartói és -kiszolgálói feladatokat, beleértve a telepített táborokat és vezetési pontokat is.²⁶

Mindezek alapján megállapítható, hogy az MPK bizonyos tekintetben megfeleltethető a CDH honigárda-konceptiójának is, ugyanis

²² Jäsenjärjestöt. MPK. <https://mpk.fi/mika-on-mpk/jasenjarjestot/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

²³ Maanpiolustuskiltojen litto ry. <https://mpkl.fi/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

²⁴ A „céh” elnevezés a középkori városokban létrejött, azonos mesterséget űző személyek érdekvédelmi és az adott mesterséggel kapcsolatos belső szabályozásokat megalkotó társulást jelent. Több nyelv is alkalmazza a mai napig az ilyen jellegű szervezetekre ezt a középkori megnevezést.

²⁵ Suomen lentopelastusseura. <https://lentopelastus.fi/english/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

²⁶ Sotilaskotiliitto ry. <https://www.sotilaskotiliitto.fi/> (Letöltés dátuma: 2025. 11. 13.)

amellett, hogy jelentős szerepet vállal a polgárok honvédelmi felkészítésében, mintegy esernyőszervezetként összefogja számos önkéntes társadalmi szervezet tevékenységét is, melyek békében és háborúban is támogatást biztosítanak a védelmi és biztonsági szektor számára. Az MPK így jelentős szerepet játszik mind az állami, mind az egyéni reziliencia fejlesztésében is. Jelentős különbség azonban a CDH honigárda-konceptiójához képest, hogy az MKP és tagszervezetei nem katonailag szervezett egységekből és alegységekből felépülő entitásként látják el támogatói feladataikat.

A harmadik vizsgálati szempont, vagyis az ellenállás doktrinális, illetve stratégiai dokumentumokban történő megjelenítése Finnországban már a második világháborút követő időszakról kimutatható, amely a már említett, finn „*stratégiai területvédelmi*” elgondolásból fakad. Az 50-es évektől fokozatosan kialakított finn területvédelmi rendszer sarokpontja az volt, hogy miután a Finn Védelmi Erők nem képesek az egyértelmű erőfölényben lévő agresszor támadását a határövezetben elhárítani, ezért a támadónak az ország jelentős területére kiterjedő védelmi hadműveletek során történő, fokozatos pusztítására szükséges törekedniük. A minimális cél az volt, hogy a veszteségokozás olyan mértéket érjen el, amely már meghaladja a támadó hadműveleti céljának elérésével szerezhető előnyökét, így rákényszerítve az agresszort az eredeti szándékától való elállásra. Kedvező körülmények között a védelmi hadműveletek maximális célját a támadó csoportosítások fokozatos pusztítással történő megsemmisítése jelentette. A valóságban azonban, mivel a finn védelem a szovjet agresszióval számolt, ezért a kedvezőtlen erőviszonyok miatt inkább előbbinek, azaz a minimális célnak volt nagyobb realitása. Az erre való felkészülés pedig jelentős részben a szovjet-finn háborúk (*téli háború* és *folytatólagos háború*) műveleti tapasztalatainak logikájára épült.²⁷ A Finn Védelmi Erők műveleteiben ezért a hangsúly a csapatok mozgására és a manőverekre helyeződött. Csak a stratégiai szempontból létfontosságú körzetekben

²⁷ Jelen munkában nincs lehetőség kitérni a kisállami gondolkodást meghatározó katonai „*túlélési stratégia*” jellegzetességeire, amelyben a szuverenitás az elsődleges cél (ebben a kontextusban: a nemzeti lét fennmaradása egy szuverén állam keretén belül), nem pedig a nem feltétlenül megőrizhető területi integritás. A *szovjet-finn háborúkat* ugyanis Finnország elvesztette, és területi veszteségeket is el kellett könyvelniük, azonban az eredeti szovjet célokhoz képest nemcsak állami létét sikerült megőriznie, de elkerülte azt is, hogy a *varsói szerződés államaihoz* hasonló szovjet bábállami státuszba süllyedjen. Ennek előfeltétele pedig az volt, hogy a Szovjetunió sem volt képes döntő győzelmet aratni és az országot megszállni. Érvényesült tehát a támadó eredeti céljaihoz viszonyított aránytalan veszteség elve, és így, még ha Finnország területi integritása sérült is, de szuverenitása megmaradt.

és terepszakaszokban számoltak statikus védelmi harcokkal (*állóvédelem*). Ezeket nem számítva, az erők megóvása, a manőverek és a folyamatos csapások fenntartása érdekében a területek feladhatók voltak. Ez az elv olyannyira érvényesült, hogy az 1980-as évekig nem is volt olyan kulcsterület kijelölve, amely ne lett volna feladható, beleértve a fővárost, Helsinkit is.²⁸ A „*stratégiai területvédelem*” ezen alapelveiből következett, hogy Finnország egyébként is erősen átszegtelt területén a központi vezetés és az egyes csapattestek közötti összeköttetés átmenetileg vagy tartósan is megszakadhat. Ezzel függött össze a finn terminológiában „*decentralizálni*” nevezett vezetési rendszer létrehozása. A vezetés „*decentralizációja*” a gyakorlatban azt jelentette, hogy az országot állandó felelősségi területtel rendelkező katonai regionális (tartományi) parancsnokságokra osztották fel. A tartományi parancsnokságok rendkívül széles jogosultságokkal rendelkeztek; felelősségük kiterjedt az adott régió védelmi tervezésére, a kiképzésre, a régió hadszíntér-előkészítésére, a katonai igazgatási feladatokra, a nem katonai szervezetekkel való együttműködésre és természetesen a régiókon belül állomásozó csapatok vezetésére is.²⁹ A régiókon belül végrehajtott védelmi műveletek általános megnevezésére a finn terminológia a „*terület[védelmi] hadviselés*” fogalmát alkalmazta. Ez alatt „*a katonai tartományok saját felelősségi területén végrehajtott védelmi hadviselését*” értették.³⁰

Ezen regionális szintű védelmi műveletek összességéből épült fel a „*stratégiai területvédelem*” rendszere. Ez egy kifejezetten területi alapú védelmi elgondolás volt. Minden régióban, annak specifikus infrastrukturális és terepadottságait figyelembe véve készítették fel a csapatokat békeidőben arra, hogy háború esetén a különböző irányból támadó ellenséggel szemben az egyes terepszakaszokon milyen tevékenységeket szükséges folytatni, illetve ezzel összhangban készítették elő magát a terepet is a védelmi műveletekre.

Ennek a *területi hadviselésnek* ugyanakkor a fentebb vázolt hadművelleti alapelvekből következően (erők megóvása, manőver, időben korlátozott védelmi harcok a kulcsterületekben stb.) megvoltak a maga általános jellemzői is. Ezekhez igazodott a Finn Védelmi Erők struktúrája is. A szárazföldi csapatokat manőver- és ún. helyi rendeltetésű, azaz területvédelmi erőkre tagolták, melyek ezen felosztás

²⁸ Penttilä i. m. p. 118.

²⁹ Niska i. m. p. 23; Nokkala, Arto: Non-Offensive Defence. A Criteria Model of Military Credibility. Finnish Defence Studies 3. War College, Helsinki, 1991. p. 50; Penttilä i. m. pp. 115–117; Visuri i. m. pp. 43–44, 57–62, 88–89.

³⁰ U.o.

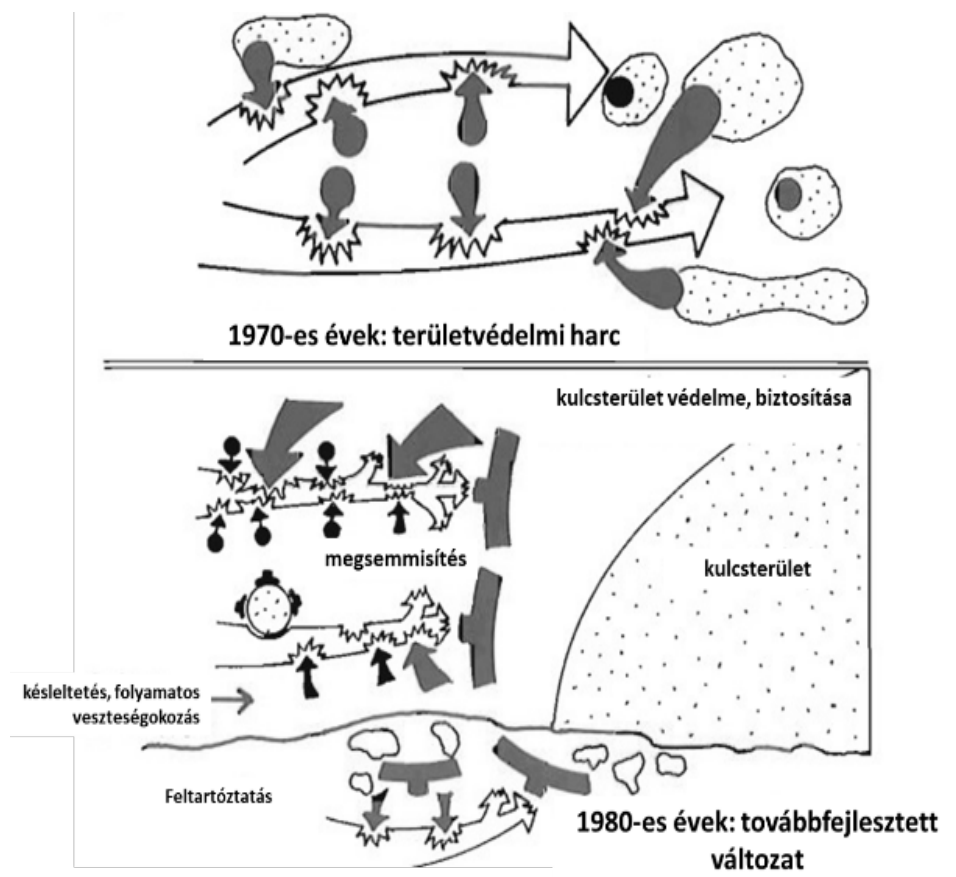
szerint látták el a *területvédelmi hadviselés* elvei szerinti műveleti feladataikat. A manővercsapatok harcát alapvetően a mozgékonyság jellemezte. Elsődleges feladatuk az volt, hogy az előnyomuló ellenséget – halogatóharcra folyamatosan pusztítva – előkészített (erődített) védelmi körletekbe tereljék. Kedvező körülmények között itt a támadó csoportosítás megsemmisítése volt a cél. Amennyiben ez nem volt lehetséges, akkor időben korlátozott védelmi harcot követően, az előző műveleti fázisokat ismételve, a manővercsapatok a halogatóharcot megújítva, az ellenséget a saját mélységben előkészített következő erődített körletbe terelték volna. A könnyűfegyverzetű területvédelmi csapatok feladata a rejtésre, álcázásra alkalmas terepszakaszokon a manővercsapatok harcának támogatása volt.

A területvédelmi erők ugyanakkor nem a manővercsapatokkal mozogtak együtt. A számukra kijelölt felelősségi területről az ellenség előnyomulása esetén sem vonták ki őket. Harctevékenységeik célja ugyanis arra irányult, hogy az országba mélyen előnyomuló támadó csoportosítások utánpótlási vonalait és puhacélpontjait korlátozott célú támadótevékenységekkel (leszállás, rajtaütés, szabotázs stb.) pusztítva zavarják az ellenséges harci erők műveleteit. A *területvédelmi hadviselés* itt vázolt elvei az ország terepadottságainak figyelembevételével alakultak ki. A védelmi tervezés úgy számolt, hogy az infrastrukturális és terepadottságok (mocsaraktól és erdőktől tagolt, átszegdelt terep) jelentősen korlátozzák a támadó lehetőségét arra, hogy széles arcvonalon szétbontakozzon, illetve összefüggő arcvonalon tudjon harcolni. Ebből következően műveleteit hosszan elnyúló, egymással nem közvetlen tűzősszeköttetésben lévő hadoszlopok alkalmazása fogja jellemezni.³¹

A *területvédelmi harc* doktrínája kapcsán jelent meg Finnországban az ellenállás, mint tevékenység is; egészen pontosan annak gerillajellegű, tehát a ROC és a CDH gerilla/adaptált erőkkel végrehajtott variánsa. A finn terminológiában az ilyen tevékenységet folytató erőkre a „*sissi*”, magára a tevékenységekre pedig a „*sissisota*” kifejezést alkalmazzák. A „*sissi*” a 17-18. században még egyfajta argó volt, amely „*tolvaj*”, „*kisztílvű bűnöző*”, illetve „*fürkésző*”, „*kém*” jelentéssel bírt. Modern jelentését – hivatalos definíció híján – Marko Palokangas alezredez, a Finn Védelmi Egyetem professzora a következőképp határozta meg: „*a fegyveres erők legális tagja, aki az ellenség által megszállt*

³¹ Molnár Gábor: Területvédelmi koncepciók – területvédelmi elméletek és rendszerek. Nemzeti Közszerológiai Egyetem. Hadtudományi Doktori Iskola (PhD értekezés). Budapest, 2023. p. 111.: <https://hdi.uni-nke.hu/document/hdi-uni-nke-hu/0.%20%C3%89rtekez%C3%A9s%20Moln%C3%A1r%20G%C3%A1bor.pdf> (letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

területen különböző feladatokat hajt végre.”³² Ez a gerillajellegű tevékenység a területvédelmi hadviselés kapcsán elsősorban a területvédelmi erők vonatkozásában jelentkezett, ugyanakkor – tekintettel a finn területvédelem alapvetésére, miszerint a csapatok és egyes alegységek a területvédelmi hadviselés jellege miatt a főerőktől és egymástól elszigetelve, és az ellenség által ellenőrzött vagy megszállt területen is harcot folytatnak – a Finn Védelmi Erők szárazföldi csapatai egészének felkészítésében is megjelent. Erre vonatkozólag a hidegháború idején önálló gerillaharcszabályzatot is alkottak.

1. számú ábra. A finn területvédelmi hadviselés doktrinális elvi vázlata³³

³² Vö. Palokangas, Marko: Exploding Wilderness: Guerilla-type activities in the Finnish art of war. Finnish Defence Studies 20. National Defence University, 2015. pp. 5–8.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/125274/FDS_Palokangas_netpdf.pdf
 (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

³³ Forrás: Visuri i. m. p. 84.

A hidegháborút követően, tekintettel a megváltozott biztonsági környezetre, a csapatok célzott *sissisota* felkészítése már kevésbé érvényesült, illetve a 2010-es évektől a *sissisota* a szabályzatokból is kikerült.³⁴ Ez azonban a nem magáról a *sissisota* tevékenységek alkalmazásától való lemondást jelenti. A gerillajellegű hadviselés ugyanis az évtizedek alatt mintegy szerves részévé vált a finn területvédelmi rendszernek, amely még ha megváltozott formában is, de továbbra is fennáll. Ugyan ma már jóval nagyobb hangsúly helyeződik a manőverre és a tűzre, azonban a Finn Védelmi Erők tartományi parancsnokságai, valamint a szárazföldi csapatok manőver- és helyi rendeltetésű (területvédelmi) erőkre történő felosztása nem változott. Az ország katonaföldrajzi adottságaiból következően ugyanis továbbra is számolni szükséges azaz, hogy adott esetben az ország jelentős része hadművelleti szintérré válik, és a csapatoknak vagy egyes alegységeknek elszigetelten kell harctevékenységet folytatniuk. Ebből következően a *sissisota* felkészítés ma is jelen van a Finn Védelmi Erők kiképzésében³⁵, sőt, nem csak a haderő, de még az MKP is szervez *sissisota* képzéseket.³⁶

Svédország

Svédország a *napóleoni háborúk* idejétől egészen a 2024-es NATO-csatlakozásáig semleges politikát folytatott, így a svéd stratégiai gondolkodásban és honvédelmi rendszerben már igen korán megjelentek az átfogó védelem kezdetleges elemei. Az országot a 17. sz. és a 18. sz. első harmada között még a katonai nagyhatalmak között tartották számon, amely státusza – tekintettel arra, hogy a korabeli nagyhatalmakkal összevetve, erőforrásai jóval szűkösebbek voltak – jelentős részben a svéd társadalom militarizálódásán nyugodott. Ennek kulcselemét egy szelektív hadkötelezettségen alapuló, milíciarendszerszerű haderőstruktúra képezte, amely lehetővé tette, hogy az ország alacsony

³⁴ Vö. Palokangas i. m. pp. 279–292.

³⁵ Pl. A *Kainuu dandár* Lásd Maaviomat. <https://maavoimat.fi/kainuun-prikaati/tietoa-meista> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.). Ugyancsak szerepel a gerilla jellegű felkészítés a tartalékosok számára közreadott, hatályos tájékoztatófüzetben, a határőrség felkészítése kapcsán. Lásd Varusmies 2025. Opas varumiespalveluk seen valmistautuvalle. Puolustusvoimat, 2024. p. 51. https://intti.fi/documents/1948673/231924371/Varusmies2025_suomi_saavutettava.pdf/13f07781-ac17-a310-f0c0-d4eba6bd0436/Varusmies2025_suomi_saavutettava.pdf?t=1737372301958 (Letöltés időpontja: 2025. 11. 15.)

³⁶ Sissit kulkevat omia polkujaan <https://mpk.fi/ajankohtaista/sissit-kulkevat-omia-polkujaan/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

népessége ellenére is tekintélyes haderőt tartson fenn. Az akkori rendszer továbbfejlesztésével alakult ki nagyjából a *második világháború* idejére a Svéd Fegyveres Erők ma is működő személyi kiegészítési rendszere. Ezzel párhuzamosan dolgozták ki a svéd terminológiában „*totális védelemnek*” (*totalförsvaret*) nevezett átfogó védelem elvét is, amely ekkor vált az ország „hivatalos” védelmi alapelvevé. Az elv alapját az a gondolat képezte, hogy miután a hadviselő felek is totális háborút folytatnak, ezért a védelemnek is „totálisnak”, azaz átfogónak” kell lennie: „*A totális háború totális védelmet követel meg*” – olvasható az 1943-ban kiadott svéd polgári felkészítési kézikönyvben.³⁷

Az átfogó védelem a svéd megközelítés szerint magában foglalja a „*teljes társadalmat*”, továbbá minden olyan tevékenységet, amelyet „*Svédország háborúra történő felkészítése megkövetel*”. Ezen tevékenységek között két nagy tevékenységi kört különböztetnek meg: a katonai és a polgári védelmet.³⁸ Utóbbi – az átfogó védelem össztársadalmi megközelítése miatt – komplexebb, mint amit hazánkban értünk alatta.

A hatályos polgári felkészítési kézikönyv ismertetője a polgári védelmet a következőképp írja le: „*A polgári védelemben a kormányzati szervek, a regionális hatóságok, önkormányzatok, a magánszektor és a non-profit szervezetek mellett mindenki, aki Svédországban él, részt vesz. A polgári védelem egyik legfontosabb feladata a katonai védelem támogatása. Másik alapvető feladata a lakosság és a létfontosságú közszolgáltatások minél zavartalanabb működésének biztosítása – beleértve a háborús időszakot is. A létfontosságú közszolgáltatások az energiaellátást, az egészségügyet és a közlekedést foglalják magukban.*”³⁹

Amint az látható, a svéd megközelítés több olyan feladatot is a polgári védelemhez sorol, melyek a NATO 2016-os *reziliencia* megerősítéséről szóló nyilatkozatában jelentek meg.⁴⁰ A polgári védelem komplex értelmezését és annak a *rezilienciához* kötődő kapcsolatát fejezi ki az a szimbolikus lépés is, hogy a svéd *Polgári Védelmi és Felkészítési Hatóság* (*Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB*) 2026. január 1-től *Polgári Védelmi és Reziliencia Hatóság* megnevezéssel

³⁷ Om kriget kommer. Stockholm, 1943. p. 12. <https://sfhm.se/wp-content/uploads/2022/10/Om-kriget-kommer-1943.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

³⁸ Total defence. <https://www.government.se/government-policy/total-defence/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

³⁹ In case of crisis or war. The Swedish Civil Contingencies Agency (MSB). 2024. p. 7.

⁴⁰ Uo.

folytatja munkáját.⁴¹ Az MSB az egyik legfontosabb eleme a svéd átfogó védelem rendszerének.

Mint állami szervezet, az MSB az *összkormányzati megközelítés* gyakorlati megvalósításának legfőbb letéteményese, melyet az egyes állami szervek veszélyhelyzeti feladatainak koordinálása révén lát el. Ahogy azonban arról fentebb szó esett, illetve miként arra a fentebb idézett szöveg is utal, Svédország az *összkormányzati megközelítés-nél* jóval komplexebb *össztársadalmi megközelítés* elvét követi. Ebből következően az állami szervek és tevékenységeik a *reziliencia* fejlesztésében kulcsszerepet játszó polgári védelem rendszerének csupán egy, még pedig a kisebb szegmensét képezik – ellentétben pl. hazánkkal, amely e tekintetben az *összkormányzati megközelítés* fontosságát hangsúlyozza.⁴² A kettő összevetése egyben kifejezi a *reziliencia* fejlesztésére vonatkozó két megközelítés közti különbséget is: Magyarország az állami szervek, míg Svédország a társadalom együttműködését tekinti az elsődleges követelménynek. Ennek szellemében a svéd *reziliencia* alapját az egyéni *reziliencia* képezi, azaz „*első lépésként*” az állampolgárokat az egyén szintjén kell felkészíteni arra, hogy háború és válság idején hogyan járuljanak hozzá a védelemhez. Ezt a célt szolgálják a *második világháború* óta kiadott polgári felkészítési kézikönyvek. Hatályos, 2024-es változatának bevezetője is utal a *reziliencia-fejlesztés* össztársadalmi megközelítésére: „*Minden nap fejlesztjük a rezilienciát; együtt a szeretteinkkel, munkatársainkkal, barátainkkal és szomszédainkkal.*”⁴³ A kiadvány az egyéni *reziliencia* elvi alapkövetelményének az egyén legalább egy hetes túlélőképességét tekinti.⁴⁴ Ennek kialakítását az alábbi ismeretek átadásával törekszik előmozdítani:

- általános, rövid tájékoztató az ország védelmi alapelveiről;
- totális védelmi kötelezettségek ismertetése;
- riasztások;
- óvóhelyek felkutatása légi támadás esetén (beleértve szükség- vagy improvizált óvóhelyeket);

⁴¹ Swedish Civil Defence and Resilience Agency. <https://www.msb.se/en/about-msb/swedish-civil-defence-and-resilience-agency/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

⁴² Vö. 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, VI; 1393/2021 (VI. 24) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról, 4.2.

⁴³ In case of crisis or war... 2024. p. 3.

⁴⁴ Uo. p. 6.

- otthoni felkészülés (otthoni túlélési tanácsok);
- evakuálás;
- polgári védelmi óvóhelyek;
- lélektani védelem;
- digitális biztonság;
- terrortámadásokkal kapcsolatos ismeretek;
- vérzések kezelése;
- szélsőséges időjárási események;
- kórokozók;
- speciális igények (pl. fekvőbetegek, mozgássérültek esetén);
- állattartással kapcsolatos információk;
- pszichés tünetek kezelése;
- gyermekpszichológiai tanácsok;
- segélyhívószámok és egyéb információk.⁴⁵

A kiadványban felsorolt ismeretek közül a lélektani védelemre, illetve részben a digitális biztonságra vonatkozó fejezetek már túlmutatnak az egyéni túlélőképesség fejlesztésén, és közvetlenül kapcsolódnak az ellenséges nem kinetikus műveletekkel szembeni védelemre is. Előbbi a CDH-ban is kiemelten kezelt ellenséges befolyásolással és propagandával szembeni védelemhez szükséges kritikus gondolkodással és az álhírek felismerésével kapcsolatos készségekre utal, míg utóbbi a digitális információk biztonságos kezelésére.⁴⁶ A svéd gondolkodásban a lélektani védelem honvédelemben betöltött fontos szerepét jelzi egyébként, hogy az MSB egy, az orosz-ukrán háború tapasztalatait a *reziliencia* szemszögéből elemző esettanulmányában az első helyre tette az ukrán lakosság befolyásolását célzó orosz „*információs hadviseléssel*” szembeni ellenállóképességet.⁴⁷

Az egyéni *reziliencia* mellett Svédország az állampolgári megközelítés másik fontos elemének a társadalmi szerepvállalást tekinti.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo. pp. 22–23.

⁴⁷ Building resilience in the future. Lessons from Ukraine. MSB, 2023. pp. 10–11. <https://www.msb.se/siteassets/dokument/publikationer/english-publications/building-resilience-for-the-future---lessons-from-ukraine.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Ennek megléte leginkább a védelmi és biztonsági szektort válság- és háborúsidőszakban szakmailag támogatni képes társadalmi szervezetek hálózatán keresztül mérhető. Svédországban – miként a többi északi országban is – igen nagy múltra tekint vissza az a gyakorlat, hogy a honvédelemben jelentős mértékben támaszkodnak a különböző társadalmi önkéntes védelmi szervezetekre. Ezek az országban már több mint egy évszázada működnek. Svédországban jelenleg 18 olyan, hozzávetőlegesen 350 000(!) fős taglétszámmal rendelkező önkéntes védelmi szervezet van, melyek az állami szektorral együttműködve ellátnak valamilyen katonai támogatói vagy polgári védelmi funkciót.⁴⁸ Ezek az alábbiak:

- Nemzeti Önkéntes Gépjármű Szervezet;
- Önkéntes Légi Szervezet;
- Önkéntes Motoros Szervezetek Nemzeti Szövetsége;
- Önkéntes Rádió Szervezet;
- Légierő Önkénteseinek Nemzeti Szövetsége;
- Honvédelmi Szakszervezet;
- Nemzeti Veszélyhelyzeti Műszaki Szövetség;
- Svéd Tengeri Védelmi Szövetség;
- „Svéd Kék Csillag” (állatvédő- és -gondozó szabadidős szervezet);
- Svéd Munkakutyás Klub;
- Svéd Ejtőernyős Egyesület;
- Svéd Védelmi Felkészítő egyesület;
- Svéd Nőegylet;
- Svéd Lövész Szövetség;
- Svéd Vöröskereszt;
- Svéd Sportlövész Egyesület;
- Svéd Autós Egyesület;
- Svéd Polgári Védelmi Egyesület.⁴⁹

⁴⁸ Voluntary organizations. <https://www.krisinformation.se/en/finding-help-and-services/ten-sectors-for-unified-defence/societys-responsibility/voluntary-organisations> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

⁴⁹ Frivilliga försvarsorganisationer. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/frivilliga-forsvarsorganisationer/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Az önkéntes védelmi szervezeteknek a honvédelemben betöltött kiemelt szerepét jelzi, hogy fenntartásukhoz a svéd kormány a Svéd Fegyveres Erőkön és az MSB-n keresztül maga is hozzájárul.⁵⁰ Az ezen szervezetekbe történő belépésre egyébként az MSB által kiadott, fentebb említett polgári felkészítési kiadvány is ajánlást tesz az állampolgárok részére.⁵¹ Struktúrájukat tekintve, általában országos, regionális és helyi szervezetekre tagolódnak. Ezeken a szinteken valósul meg az állami szektorral való együttműködésük is. Ezen belül, a védelmi szektorral való együttműködésük a Svéd Fegyveres Erők közép-szintű területi-adminisztratív szervezeteivel, az ún. *katonai régiókkal (militärregion)* valósul meg. Az ország területe 5, több megyére kiterjedő hatáskörrel rendelkező katonai régióra van felosztva. A *katonai régiók* feladatrendszere nagyvonalakban a Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatában felsorolt helyőrségi feladatokat fedik le⁵², de azazal a jelentős különbséggel, hogy az kiegészül a társadalmi szervezetekkel való együttműködéssel, illetve a válságidőszaki feladatok régióon belüli irányítása is a *katonai régiók* feladata.⁵³ Az önkéntes védelmi szervezetekkel a végrehajtó katonai alegységek közül alapvetően a katonai régiókban települt helyi területvédelmi erők (*Hemvärnet*)⁵⁴ működnek együtt. Az együttműködés mellett (pl. katasztrófavédelmi helyzet), az önkéntes védelmi szervezetek nagymértékben hozzájárulnak a területvédelmi erők állományának a felkészítéséhez és kiképzéséhez, továbbá jelentős támogató képességeket is biztosítanak részükre. Így pl. döntően az önkéntes védelmi szervezeteknél valósul meg a területvédelmi erők egészségügyi állományának kiképzése, míg a munkakutyás szervezeteknél a szolgálati kutyák kiképzése. Utóbbiak ezen felül szolgálati kutyás önkéntes járőröket is bocsátanak a területvédelmi erők részére.⁵⁵ Az önkéntes repülőszervezetek pilótaképzések szervezésével, illetve légi felderítési és légi szállítási(!) képességekkel

⁵⁰ Voluntary organizations...

⁵¹ In case of crisis or war... 2024. p. 6.

⁵² Vö. 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet a Magyar Honvédség Szolgálati szabályzatának kiadásáról. XI. 707.1. – 710.2.

⁵³ Militärregioner. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/militarregioner/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

⁵⁴ A hazai szakirodalomban alkalmazott fordítása: *Honi Gárda*, hasonlóan a dán és a norvég területvédelmi erőkhöz. Tekintettel azonban arra, hogy a ROC-ban ugyanilyen megnevezéssel szerepel egy szervezeti elgondolás, melyet jelen cikk is vizsgál, ezért az alábbiakban, az egyértelműség érdekében a dán, a norvég és a svéd *Honi Gárda* is területvédelmi erőként szerepel, míg a *honi gárda* kifejezést a ROC-ban szereplő szervezeti elgondolásra történő utalásként alkalmazom.

⁵⁵ Home Guard. <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/home-guard/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

támogatják a területvédelmi erőket⁵⁶, míg az önkéntes hajós szervezetek parti őrségi és tengeri kutató-mentő feladatok ellátásával stb.⁵⁷ Eből is látható, hogy a területvédelmi erők jelentős mértékben a civil képességekre támaszkodnak.

Ami az *ellenállás* képességét illeti, e tekintetben Svédországot is a Finnországnál ismertetett tendenciák jellemzik. Ez jelentős mértékben összefügg azzal, hogy az 1960-as években a svéd honvédelmi rendszer a finn *stratégiai területvédelem* elgondolását adaptálta – természetesen bizonyos fokú nemzeti sajátosságokkal. Magának a megszállt területen folytatott ellenállásnak az elve ugyanakkor már ezt megelőzően is jelen volt Svédországban, már a fentebb említett, 1943-as polgári felkészítési kézikönyv is érintette a kérdést. Annak egyik fejezete a „*polgári harcosok*” (*civila stridande*) címet viselte. Ebben azokat a nemzetközi jogi előírásokat ismertették⁵⁸, amelyek betartása ahhoz szükséges, hogy azok a civilek, akik nem tudnak a fegyveres erők-höz csatlakozni és szabadcsapatokba szerveződve folytatnak fegyveres ellenállást, a nemzetközi jog szerint is *kombattánsnak* minősüljenek, és ezáltal megillessen őket a hadifoglyok joga.⁵⁹ A kiadvány ezen része azonban ekkor még csak a *második világháborús* fenyegetésre reagált, amelyben szükségszerűvé válhat az országmozgósítás elrendelése. E mögött tehát nem egy kiforrott hadműveleti elgondolás keretében alkalmazott ellenálló képesség megléte húzódott. A gerilla-hadviselés és a megszállt területen való ellenállásképesség honvédelmi rendszerbe történő integrálásának elgondolása csak a második világháborút követően fogalmazódott meg. Ezt elsőként Helge Jung, a Svéd Fegyveres Erők akkori főparancsnoka vetette fel 1949-ben, egy esetleges szovjet támadás kapcsán: „*előfordulhat olyan helyzet, hogy a Svéd Hadsereg és a [területvédelmi erők] az erdőkből gerillaháborút fog[na]k vívni a légtérből az országba behatoló ellenséggel szemben.*”⁶⁰ Végül az 1960-as években, ahogy kezdetét vette a finn *stratégiai területvédelem* elgondolásának részleges adaptációja, megjelent a finn *sissisota* jelentéstartamához hasonló, gerilla-hadviselésre utaló *fria kriget* szakkifejezés. Ez szó szerinti fordításban „szabad” vagy „kötetlen”, vagy még inkább „nem szabályos”, azaz *irreguláris* vagy *nem hagyományos hadviselésnek*, illetve *harcnak* fordítható. A *fria kriget* egy önálló kis fejezetként bekerült az 1961-es polgári felkészítési

⁵⁶ Frivilliga Flygkåren. <https://ffk.se/> (letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

⁵⁷ Sjövarnsmånen. <https://www.sjovarnsmånen.se/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

⁵⁸ A vonatkozó jogi előírásokra lásd Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Genava, 12 august 1949. Part I, Article 4,

⁵⁹ Om kriget kommer...1943. pp. 5–6.

⁶⁰ Penttilä i. m. pp. 51–52.

kézikönyvbe is. Ide vonatkozó része már egyértelműen annak szellemében és azzal a céllal fogant, hogy az ország lakossága felkészüljön az átmeneti vagy tartós megszállás esetére is. *„Országunk egyetlen részét sem adjuk fel erős ellenállás nélkül. Előfordulhat azonban, hogy az ellenség a kitartó védelem ellenére is képes megszállni svéd területeket.”*⁶¹ – olvasható a fejezet bevezetőjében. Ezt követően a kiadvány a polgári lakosságot a megszállás esetén is megillető, a nemzetközi jog által biztosított jogait, majd az 1943-as kiadványhoz hasonlóan, a fegyveres ellenállást tanúsító civilek *kombattáns* státusához szükséges előfeltételeket ismertette.⁶²

2. számú ábra. A gerilla-hadviselés ábrázolása az 1961-es svéd polgári felkészítési kiadványban (bal oldalon: polgári fegyveres ellenálló szabadcsapat, jobb oldalon: vasúti szerelvény ellen végrehajtott szabotázs)⁶³

Ezután mutatta be *fria kriget* alapelvét és azt, hogy az miként képes hozzájárulni a sikerhez: *„A [fria kriget] előnyei a helyi terepismeretünk-ből fakadnak. Az ellenség számára nem hagyhatunk nyugalmat; állandó jelleggel támadni kell vezetési pontjait, gépjárműoszlopait, táborait, raktárait stb. Az ellenség [ezáltal] arra kényszerül, hogy megossza erőit. Ez főerőink számára kedvezőbb lehetőséget biztosít a sikerre. A [fria kriget] megteremti és előmozdítja felszabadulásunkat.”*⁶⁴

⁶¹ Om kriget kommer. Stockholms, 1961. p. 46.

⁶² Uo. pp. 46–47.

⁶³ Kép forrása: Uo. pp. 47–48.

⁶⁴ Uo. p. 47.

Végezetül – a *második világháborús* ellenálló mozgalmakra utalva⁶⁵ – a kiadvány az erőszakos polgári ellenállás kapcsán tájékoztató céllal felhívta az állampolgárok figyelmét az ilyen jellegű ellenállásban való részvétel veszélyeire, de hozzátéve, hogy a megszálló erőkkel történő bármilyen jellegű kollaboráció „*árulásnak*” minősül.⁶⁶

A megszállással szembeni általános, katonai és polgári ellenálló tevékenységeket is felölelő ellenállás elve ma már csak közvetetten van jelen a svéd katonai gondolkodásban. A hatályos svéd „*stratégiai doktrína*” (*militärstrategisk doktrin*) honvédelmi alapelveiről szóló fejezete négy alapelvet különböztet meg:

- aktív védelem;
- a védelem és ellenállás melletti elköteleződés;
- totális védelem;
- nemzetközi együttműködés.⁶⁷

Ezek közül a „*védelem és ellenállás melletti elköteleződés*” alfejezet a fegyveres erők polgári támogatásának szükségességét hangsúlyozza ki, kiemelten a haderő önkéntes védelmi szervezetekkel való együttműködését, és utalva az egyén szintjén megvalósuló támogatás szükségességére is. Az alfejezet a megszállt területen való ellenállásról, a hidegháborúkori polgári fegyveres ellenálló szabad csapatokról ugyanakkor nem tesz említést. Sőt, kifejezetten kiemeli, hogy azok a polgárok, akik nem tagjai valamilyen katonai vagy polgári védelmi funkcióval rendelkező szervezetnek, háború idején a legkönnyebben a területvédelmi erőkhöz vagy az önkéntes védelmi szervezetekhez történő jelentkezés útján tudnak aktívan részt venni az ország védelmében.⁶⁸ A totális védelemről szóló alfejezet ugyanakkor már érintőlegesen utal a megszállt területen történő ellenállásra is: „*Ha az országot vagy egy részét idegen hatalom szállja meg, minden szervezetnek olyan módon kell cselekednie, ahogy az leginkább támogatni képes a védelmi erőfeszítéseket és az ellenálló tevékenységeket, továbbá a polgárok védelmét.*”⁶⁹ A konkrét ellenálló tevékenységek jellegéről azonban a dokumentum nem tesz említést. A történelmi előzményekre való tekintettel itt logikusan a *fria kriget* elvére lehet következtetni,

⁶⁵ Ezeket pontosan nem nevesíti, de a regionális kapcsolatrendszer miatt a svéd gondolkodásra értelemszerűen leginkább a dán és a norvég ellenállás hatott.

⁶⁶ Om kriget kommer...1961. p. 48.

⁶⁷ MSD 22 Militärstrategisk doktrin. Förvarsmakten, 2022. pp. 69–75.

⁶⁸ Uo. p. 70.

⁶⁹ Uo. p. 72.

ugyanakkor az ma már leszűkült jelentéssel rendelkeznek. A *fria kriget* már nem a fegyveres erők – adott esetben polgári ellenállással kiegészülő – kiterjedt, gerillajellegű ellenállására utal, hanem a főerőktől elszakadt, az ellenség hátában, illetve az ellenség által átmenetileg ellenőrzött vagy megszállt területen folytatott kisalegységek tevékenységeire. Ugyanakkor jellegüket tekintve, ezek a tevékenységek továbbra is alapvetően a gerilla-hadviselésben alkalmazott eljárásokat foglalják magukban. Így a szárazföldi csapatok harcsszabályzata a *fria kriget* jellemzőit az alábbi főbb pontokban foglalja össze:

- az ellenség által ellenőrzött területen végrehajtott tevékenységek;
- a végrehajtó erők kisalegységei;
- alacsony kockázattal járó tevékenységek;
- az ellenségtől megszerzett eszközök felhasználását követelheti meg;
- a tevékenységeket rendszerint fedett terepen hajtják végre (erdős, dombos, hegyes és beépített terep);
- elsődleges célpontok: az ellenség parancsnoki állománya, vezetési rendszere, logisztikája, egyéb puha célpontok.⁷⁰

A *fria kriget* a szabályzat szerint a manővercsapatok műveleteit támogató, kiegészítő tevékenység, amely az ellenség zavarására és erői megosztására irányul. Előbbi a stratégiai és a hadműveleti szintű döntéshozatalt támogatja azáltal, hogy időt biztosít a saját erők ellentevékenységeinek megtervezésére és végrehajtására, és ezzel egyidejűleg az ellenség döntéshozatali mechanizmusát is akadályozza, míg utóbbi az ellenséget a *fria kriget* által jelentkező fenyegetések megelőzése és elhárítása céljából, erő megosztására, számára kedvezőtlen átcsoportosításokra kényszerítheti.⁷¹ Természetét tekintve a *fria kriget* a svéd szabályzatokban a *adászharchoz (jägerstrid)* hasonló tevékenységeket takar, azzal a különbséggel, hogy a svéd terminológiában a *adászharc* inkább a különleges műveleti tevékenységekkel mutat párhuzamot, amit ezen feladatok végrehajtására szervezett és felkészített erők tervezetten hajtanak végre az ellenség hátában, az ellenség által megszállt, vagy a gépesített csapatok műveleteire nem alkalmas területen⁷², míg a *fria kriget* a főerőktől elszakadt kisalegységek, mintegy kényszerülte körülmények közötti, „*imporvizált*” tevékenységeit jelöli. A *fria kriget* bevezetéséről a legrészletesebben a *Területvédelmi Zászlóalj Kézikönyv* c. kiadvány (*Handbok – Hemvärnsbataljon*)

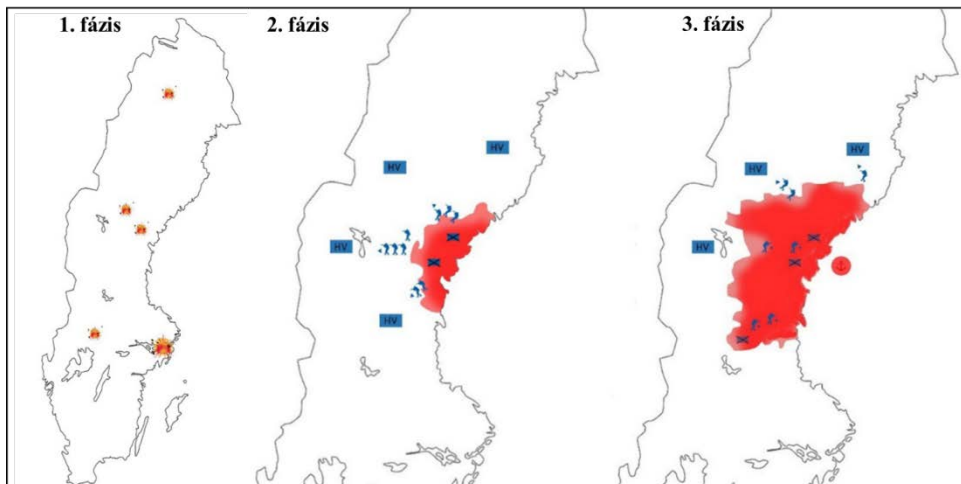
⁷⁰ Reglemente Armé Taktik. Förvarsmakten, 2023. pp. 99–100.

⁷¹ Uo. p. 100.

⁷² Vö. Uo. p. 99.

értekezik, melyet egy három műveleti fázisra tagolt scenárióval, az alábbi módon ír le:

- 1. fázis:** az ellenség a hagyományos erőkkel végrehajtott támadást megelőzően felforgató és szabotázs cselekményeket, információs műveleteket hajt végre, melyek célja a svéd erők és a társadalom védelmi képességeinek zavarása. A fázis során a saját erők még egységes vezetéssel rendelkeznek, műveleteik összehangoltak;
- 2. fázis:** az ellenség hagyományos erőkkel végrehajtott támadása következtében ellenőrzést szerez egyes területek felett, és a svéd saját erők egy része már nem képes nagyobb kötelékben, szervezett ellentevékenységeket folytatni, illetve a központi vezetéssel az összeköttetésük megszakad. A fázis során az elszigetelt erők kis alegységekké, alkalmi kötelékekbe szerveződve a *fria kriget* elvei szerint ténykednek;
- 3. fázis:** az elszigetelt erők vagy kísérletet tesznek a főerőkkel való összeköttetés helyreállítására, illetve a saját erők ellenőrzése alatt álló területre kijutni, vagy ha ez nem lehetséges, akkor a hagyományos vezetési rendszeren kívül, továbbra is a *fria kriget* elvei szerint tevékenykednek tovább. A fázis során az elszigetelt csapatok elhúzódnak, ún. *folytatólagos ellenállásra (forstatt motstånd)* térhetnek át, melynek során továbbra is a *fria kriget* elvei szerint járnak el.⁷³

3. számú ábra. A *fria kriget* bevezetésének fázisai (Területvédelmi Zászlóalj Kézikönyve)⁷⁴

⁷³ Handbok – Hemvärnsbataljon. Försvarsmakten, 2022. pp. 171–173.

⁷⁴ Kép forrása: lásd előző jegyzet.

Hogy a *fria kriget* kifejezést a legrészletesebben a területvédelmi zászlóaljak kézikönyvében tárgyalják, az részben azzal magyarázható, hogy a hidegháború idején ez a területvédelmi zászlóaljak harcának integráns részét képezte. Ezeket az erőket pedig még napjainkban is kislegységben és a területi elv alapján, kiegészítési körzetükben alkalmazzák. Ebből következően a *fria kriget* bevezetésére történő áttérés szükségessége esetükben hatványozottan jelentkezik, különösen annak ismeretében, hogy a nagy területű, de alacsony népsűrűségű és szélsőséges klímával rendelkező Svédország elszigetelt települései sokaságában kizárólag területvédelmi erők biztosítják a katonai jelenlétet. Ezen tényezők miatt szükséges, hogy a területvédelmi erők képesek legyenek a *fria kriget* elvei szerint ténykedni.

Norvégia

Norvégia a *második világháborút* követően az akkor még semleges Svédország *totális védelem* elvéhez hasonló honvédelmi koncepciót adaptált.⁷⁵ Annak oka, hogy Norvégia a NATO-tagsága ellenére is egy semleges állam elveit követte, alapvetően két tényezőre vezethető vissza: az ország geostratégiai helyzetének értékelésére és a második világháború műveleti tapasztalataira. Előbbi vonatkozásában Norvégia úgy ítélte meg, hogy a NATO északi szárnyán, összevetve az ún. középső fronttal, azaz a szövetség fő erő kifejtési irányát megtestesítő nyugat-német és kelet-német határszakasszal, területe mellékhad-színteret képez. Ebből következően, amennyiben a NATO és a VSZ között közvetlen katonai konfliktusra kerül sor, úgy fennállhat olyan helyzet, hogy a középső front védelmének prioritása miatt a szövetség nem lesz képes biztosítani a szükséges megerősítő erőket az ország védelmére, így Norvégiának akár huzamosabb ideig is a saját erőforrásaira kell majd támaszkodnia.

Ezt a stratégiai dilemmát erősítette az a tény, hogy egy rövid határszakaszon az ország szomszédos volt a Szovjetunióval. Ebből az irányból ezért szükséges volt felkészülni egy meglepetésszerű támadás elhárítására, ugyanakkor a norvég tervezés annak lehetőségét sem hagyhatta figyelmen kívül, hogy a szovjet csapatok a finn és svéd területek megsértését, illetve egyes finn és svéd területek átmeneti vagy tartós megszállását követően, több irányból is támadást hajthatnak végre.⁷⁶ A norvég vezetés

⁷⁵ Molnár 2023. i. m. p. 38.

⁷⁶ Ezzel az eshetőséggel egyébként a NATO is számolt. Lásd SG 161/3 (Revised Final) A report by the Standing Group Ad Hoc Intelligence Committee on the

a realitásokat szem előtt tartva azzal volt kénytelen számolni, hogy nem képes egy szovjet támadást a határövezetben elhárítani, illetve a műveleteket térben a határövezetre korlátozni. A legvalószínűbb szcenárió ezért az volt, hogy az ország bizonyos területei vagy akár jelentős része is szovjet ellenőrzés, illetve megszállás alá kerül. Emiatt tűnt kézenfekvőnek az egyébként finn *stratégiai területvédelem* elveit követő svéd elgondolás adaptációja. A *második világháború* műveleti tapasztalatai pedig olyan módon kapcsolódtak ehhez a geostratégiai értékeléshez, hogy Norvégia az 1940-es német megszállást követően közel 5 éven keresztül folytatott ellenállást a megszállókkal szemben, melynek során jelentős tapasztalatokat szerzett ezen a területen. Ennek szellemében dolgozták ki a *mélylégi védelem hadműveleti elgondoláson* alapuló területvédelmi rendszerüket. Ez alapelveit tekintve a finn-svéd mintákat követte; a gépesített csapatok manőverező hadviselését az ellenség által ellenőrzött vagy megszállt területen gerillajellegű tevékenységek (*geriljastrid*) egészítették volna ki. Utóbbi itt is elsősorban a területvédelmi erők (*Heimevernet*) feladata lett volna.⁷⁷ A gerillajellegű ellenállás alkalmazásának nyílt deklarációja mellett ráadásul Norvégia már az 1940-es évek végétől rendelkezett egy, az ország teljes körű megszállása vagy egy esetlegesen bekövetkező szovjet politikai puccs esetére kidolgozott titkos műveleti tervvel (ROCAMBOLE), amely szakszolgálati eszközökkel egy fedett ellenálló hálózat létrehozására irányult.⁷⁸ Ezen tényezők (potenciális agresszor egyértelmű erőfölénye, területi megszállás magas valószínűsége), továbbá az ország katonaföldrajzi adottságai (nagy területű, gyéren lakott ország, elszigetelt településekkel) tették szükségessé, hogy a honvédelemet Norvégia a totális védelem elvére alapozza, amely minden lehetséges erőforrást felhasznál a védelem érdekében. Ez az elv a *hidegháború* óta sem változott, bár annak tartalma és a képességek, ami által ezt Norvégia biztosítani törekszik, annál inkább.

Soviet Bloc Strength and Capabilities. 30 September 1953. pp. 125–132. https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/1/115251/SG_161_3_FINAL_REV_ENG_PDP.pdf (Letöltés ideje: 2025. 11.19.)

⁷⁷ A norvég területvédelmi erők akkori, tervezett gerillajellegű hadviseléséről rövid tartalmi összefoglalót közöl a területvédelmi erők hosszútávú (2030) fejlesztési tervéhez köztöltött jelentés történeti áttekintése. Lásd Hove, Kjetil Hatlebak et al.: *Heimevernet mot 2030: Framtidig rolle og oppgaver*. FFI-Rapport, Forsvarets forskningsinstitutt, 2019. pp. 41–54. <https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/arkivsaker-heimevernet/aktuelt/heimevernet-mot-2030/HVs%20fremtidige%20rolle%20og%20oppgaver.pdf> /attachment/inline/b6422b2d-40f9-42d8-ac51-8106846b385a:385e34ed081dec736007b22cdeeff15feb49f86b/HVs%20fremtidige%20rolle%20og%20oppgaver.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

⁷⁸ A ROCAMBOLE műveleti terv esettanulmányként bekerült a ROC mellékletei közé is. Lásd ROC 2019. pp. 181–185.

A norvég megközelítés a totális védelmet a svéd modell szerint, katonai és polgári védelmi összetevőkre osztja fel, illetve ugyancsak a svéd értelmezéssel összhangban, utóbbit tágabb kontextusban értelmezi. A totális védelem célja a katonai és a polgári képességek összehangolt felhasználása, valamint a két szektor kölcsönös támogató képességeinek kialakítása és fejlesztése.⁷⁹ Ez képezi a *reziliencia* alapkövetelményét. Az állami szervek és a polgári szektor közötti együttműködéssel és a lakossági felkészítéssel összefüggő feladatok Norvégiában az Igazságügyi és Közbiztonsági Minisztérium felelősségkörében vannak. Ennek legfőbb oka, hogy a polgári védelem is ehhez a tárcához tartozik. A lakosság informatív felkészítése itt is polgári felkészítési kiadványok közreadása által valósul meg. Legutóbbi változata 2024-es. Tartalmát tekintve sok hasonlóságot mutat a svédvel, és szintén az egyhetes egyéni túlélőképesség kialakításához nyújt iránymutatást. A kiadványban szereplő fontosabb információk az alábbiak:

- ivóvíz biztosításának lehetőségei (víztisztítás, vízkészletezés módjai);
- hőmérséklet és fény (hőmegtartó ruházat, ágyneműk, gyertyák, fejlámpák stb.);
- élelmiszer (konzervek, nem romlandó vagy könnyen elkészíthető ételek stb.);
- fizetőeszköz (kibertámadás esetére több fizetőkártya, készpénz stb.);
- egészségügy és elsősegélynyújtás (elsősegélycsomag, elsősegélynyújtó tanfolyam stb.);
- higiéné (tisztasági csomagok és eszközök készletezése stb.);
- információ és kommunikáció (megbízható források, alternatív kommunikációs eszközök stb.);
- egymás támogatása, helyi önszerveződés;
- mentálhigiéné tanácsok;
- óvóhelyek;
- segélyhívószámok.⁸⁰

⁷⁹ What is total defence? <https://www.dsb.no/en/risk-vulnerability-and-preparedness/Total-Defence/What-is-Total-Defence/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

⁸⁰ How you can play your part in Norway's emergency preparedness. Advice on emergency preparedness. Norwegian Directorate for Civil Protection (DSB), 2024.

A svéd kiadvánnyal összevetve a norvég polgári felkészítési kézikönyv kevésbé részletes, illetve kevésbé hangsúlyosan jelenik meg benne az *egyéni reziliencia* és a védelem kapcsolatrendszere. E tekintetben két kisebb utalás lelhető fel. Az első a kiadvány bevezetőjében, ahol az egyhetes-túlélőképesség kialakítását azzal indokolják, hogy ezzel tudnak az állampolgárok hozzájárulni az állami szektornak a jelentkező fenyegetések priorizálási feladatai végrehajtásához, ami által lehetségessé válik az állami szervek válság és háború idején történő bizonyos fokú tehermentesítése.⁸¹ Az *egyéni reziliencia* és a védelem kapcsolatára történő második utalás az információ és kommunikáció fejezetében található meg, ahol említésre kerülnek az ellenséges információs műveletek és az ezek befolyásoló hatásával szembeni kritikus gondolkodás fontossága.⁸² Miként azt fentebb láthattuk, ez a megközelítés a svéd kiadványban *lélektani rezilienciaként* jelent meg. Maga a kiadvány egyébként az egymás támogatásáról és az önszerveződésről szóló fejezetében – megint csak a svéd polgári felkészítési kézikönyvhöz hasonlóan – ösztönzi a polgárokat arra, hogy lehetőség szerint csatlakozzanak a válság és háború esetén fontos polgári védelmi feladatokat ellátó helyi önkéntes szervezetekhez vagy egyházi közösséghez.⁸³ Ezen szervezetek száma Norvégiában is igen magas, különösen a kutató-mentő szervezetek tekintetében, ami az ország földrajzi, infrastruktúrális és urbanizációs adottságaival magyarázható.⁸⁴ A legfőbb önkéntes szervezet az országban azonban, amely mintegy ernyőszervezetként összefogja a védelmi és biztonsági szektor támogatásában közreműködő egyéb önkéntes szervezeteket, a *Nép és Védelem (Folk og Forsvar)*.

A *Nép és Védelem* 57(!) tagszervezettel rendelkezik, melyek felsorolásától a lista hosszúsága miatt eltekintek. A társszervezetek között megtalálható több, kifejezetten a védelmi szektorhoz kötődő entitás is, így pl. veterán szervezetek, kadét- és tartalékos szövetségek, illetve több olyan is, melyek valamilyen polgári felkészítési vagy a katonai és védelmi szektor állománya számára képzéseket, továbbképzéseket tudnak biztosítani, vagy azok válság- és háborúsidőszaki tevékenységeit támogatni képesek (sportlövész-, repülő-, hajós stb.).⁸⁵ Ismét a svéd

⁸¹ Uo. p. 3.

⁸² Uo. p. 15.

⁸³ Uo. p. 16.

⁸⁴ Ezen szervezetek kiemelt szerepvállalására és működésére röviden lásd Support and Cooperation. A description of the total defence in Norway. Norwegian Ministry of Defence – Norwegian Ministry of Justice and Public Safety, 2019. pp. 25–26.

⁸⁵ Folk og Forsvar. <https://folkogforsvar.no/medlemsorganisasjoner/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

gyakorlathoz hasonlóan, az önkéntes szervezetek helyi szinten elsősorban Norvégiában is a területvédelmi erőkkel működnek együtt, melyek felelőssége itt is kiterjed az önkormányzatokkal, a polgári szervekkel és a társadalmi szervezetekkel való koordinációs feladatokra.⁸⁶ Ennek okát ez esetben is a területvédelmi erők országos lefedettségű struktúrájára lehet visszavezetni.

4. számú ábra. A norvég területvédelmi körzetek⁸⁷

A norvég területvédelmi erők a felelősségi területük adottságaihoz igazodva szárazföldi, légi és parti őrési képességekkel rendelkeznek, önálló haderőnemi vagy összefegyvernemi műveletek végrehajtására ugyanakkor nem képesek. Alapképességüket tekintve az alegységek könnyűgyalogos (magyar terminológia szerint gyalogos és gépkocsizó lövész) képességeik vannak. Az ezen felül jelentkező részképességeik jelentős részben a polgári – és azon belül is az önkéntes szervezetek által a rendelkezésükre bocsátott – erőforrásokból biztosított (pl. hajók, motorcsónakok parti őrési feladatok ellátására, sportrepülők légi felderítésre, szállításra stb.). A területvédelmi erők önállóan csak a kisalegységek által végrehajtható feladatokat látnak el. Ezek között ma már nem jelenik meg a *hidegháború* idején a területvédelmi feladatoknak még integráns részét képező gerillajellegű hadviselés.

⁸⁶ Support and Cooperation... 2019. p. 53.

⁸⁷ Kép forrása: Strategi for utvikling av Heimevernet mot 2030. Heimevernet, 2022. pp. 4–5.

A területvédelmi erők fejlesztési stratégiája az ún. *területi műveletekhez (territorielle operasjoner)* az alábbiakat sorolja:

- megfigyelés és a műveleti helyzetkép fenntartásának támogatása;
- kritikus infrastruktúrák, az alapvető szolgáltatások és a lakosság védelme;
- a totális védelem támogatása;
- a civil-katonai együttműködés és a veszélyhelyzeti reagáló szervezetek tevékenységének koordinálása;
- a nemzeti és szövetséges csapatok mozgásának biztosítása.⁸⁸

Más norvég dokumentumban sem lelhető fel a megszállt területen folytatott ellenállásra történő konkrét utalás, így az ellenállás Norvégia tekintetében nem tekinthető olyan képességnek, amellyel deklaráltan számol. Ugyanakkor ez nem jelenti az ellenálló tevékenységek teljeskörű ignorálását. E tekintetben a helyzet némiképp hasonló a finn példához, vagyis az ország adottságaiból következően a gyalogos felkészítésnek szükségszerűen részét képezi, hogy az állomány képes legyen – szélsőséges éghajlati viszonyok között is – önálló kisalegységben tevékenykedni. Márpedig ez a készség képezi a ROC értelmezése szerinti, gerillajellegű ellenálló tevékenységek alapját (kisalegység-harcászat és túlélési ismeretek).

Ez a különleges műveleti erők esetében értelemszerűen alapképesség, ugyanakkor – tekintettel a területvédelmi erők máig érvényesülő kisalegység-harcászat-fókuszú feladatrendszerére – az esetükben továbbra is szintén meghatározó. Ez elsősorban a területi műveleteknél felsorolt első feladattal hozható összefüggésbe (megfigyelés és a műveleti helyzetkép fenntartásának támogatása), amely alapvetően felderítési feladatokra utal. Ezek különösen azokkal a területvédelmi csapatokkal szemben támasztanak alapos túlélési ismereteket, amelyek az ország középső és északi, gyéren lakott, nagy kiterjedésű területein hajtanak végre ilyen feladatokat. Ezek ellátására hozták létre valamennyi területvédelmi szervezetnél a vadász alegységeket (*jegertroppen*). A norvég terminológiában a *vadász* szó a mélységi felderítési feladatokat végző szervezetre utal.⁸⁹ Ez a képesség az alapkiképzésben elsajátított

⁸⁸ Uo. p. 9.

⁸⁹ Få den beste jegertroppen. <https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/fa-den-beste-jegertroppen?q=jeger> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.). Érdekességgépp megjegyzendő, hogy a norvég haderő rendelkezik egy kizárólag női katonákból álló vadász alegységgel is. Lásd Jegertroppen.

hagyományos gyalogos kisalegység-harcászattal kombinálva megfelelő alapot nyújt a gerilla-hadviselés során általában alkalmazott tevékenységek végrehajtásához is. Ilyen formában tehát, mintegy közvetetten, a vadász alegységeknél továbbra is jelen van a gerilla-hadviselés alkalmazása, amit az jelez – még ha csak korlátozottabb formában is –, hogy 2021-től újra indultak Norvégiában a gerilla-hadviselés célzó felkészítések is. A tanfolyamokat a területvédelmi erők kiképző központjai szervezik, és a célközönség is elsősorban a területvédelmi erők állománya, amely részben a nemzeti tradíciókkal, részben a szervezet struktúrájával, valamint annak alkalmazási lehetőségeivel indokolható.⁹⁰

Dánia

Ahogy a finn védelmi elgondolás hatással volt a svédre, a svéd pedig a norvégra, úgy utóbbi is hatott a dánra. Dánia honvédelmi megközelítését ugyanis a Norvégiához hasonló geostratégiai tényezők és második világháborús műveleti tapasztalatok formálták. Geostratégiai tekintetben Dánia is a NATO északi szárnyához sorolt ország volt, ezért a norvég stratégiai dilemma – a szövetségben a *középső front* védelme élvez prioritást – a dán védelmi tervezésben is megjelent. Ezt erősítette a NATO első stratégiai koncepciója kapcsán kidolgozott, 1950-ben elfogadott DC 13/1 jelzésű középtávú tervdokumentum egyik megállapítása is, miszerint Dánia és Norvégia – továbbá az egészen más geostratégiai helyzetű Olaszország – „*elvesztése még nem lehetetleníti el Nyugat-Európa sikeres védelmét.*”⁹¹ A dán vezetésnek tehát ugyanazzal a problémával kellett szembenéznie, mint a norvégnak: szövetségi szinten az ország védelme csak másodlagos stratégiai jelentőséggel rendelkezett. Fontos különbség volt azonban a dán és a norvég geostratégiai pozíció között, hogy Dánia a *középső front*tal szomszédos ország volt, illetve katonaföldrajzi adottságai is eltérőek. Előbbi miatt a dán haderő – Norvégiával ellentétben – a NATO *középső frontjának* védelmében is részt vett, és Schleswig-Holstein tartományban egy szövetséges alárendeltségű hadosztályerejű köteléket állomásoztatott. A hadosztály a *középső front* balszárnyának védelmét

<https://www.forsvaret.no/forstegangstjeneste/tjenesteguiden/sokbare-forstegangstjenester/jegertroppen> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

⁹⁰ Kapelrud, Kristian: Børster støvet av gamle teknikker. Heimevernets geriljakurs er tilbake etter over 30 år i dvale. In: Heimvernet, 2021/2. pp. 2–3.

⁹¹ DC 13. North Atlantic Defense Committee Decision on D.C. 13. A Report by the Military Committee on North Atlantic Treaty Organization Medium Term Plan. 1 April 1950. p. 43.

erősítette, és ezzel egyidejűleg ellátta az ország déli, délkeleti irányú védelmét is. Dánia szárazföldi védelme ezekből az irányokból így viszonylag biztosított volt, miután azt csak a *középső front* védelmének áttörését követően támadhatta a Varsói Szerződés (VSZ).⁹² Északi, északkeleti és keleti irányból az országot tenger védte, így ezekből az irányokból szárazföldi védelmi műveletekkel csak abban az esetben kellett számolni, ha a szovjetek sikeres partaszállást hajtanak végre. Északi és északkeleti irányból ennek az előfeltétele pedig az lett volna, ha a VSZ Svédországban képes hídfőt kialakítani (haditengerészeti művelettel közvetlenül, vagy a finn és svéd védelem szárazföldi műveletekkel történő leküzdését követően közvetetten), illetve Norvégia területét megszállni vagy legalábbis ellenőrzése alá vonni. A leközvetlenebb fenyegetést ezért nem ezek az irányok és a szárazföldi támadó műveletek jelentették, hanem a keleti és délkeleti irányból végrehajtott, közvetlenül Dánia ellen irányuló ellenséges tengerideszant – illetve azokat kiegészítő légideszant – műveletek.⁹³ Az ország valós geostratégiai jelentősége így abban rejlett, hogy Dánia ellenőrizte a Baltikum „*keleti kapuját*”. Különösen a „*vasfüggöny mögött*” fekvő Bornholm szigete volt veszélyeztetett, ugyanakkor az északi keletnémet területekről, illetve Lengyelországból viszonylag könnyen elérhetőek voltak a Jütland-félszigettől keletre, délkeletre található nagy szigetek, köztük Sjælland, ahol a főváros, Koppenhága fekszik.⁹⁴ Dánia szempontjából ezért az említett szigetek védelme volt a legfontosabb.

A hidegháború alatt a szövetség és Dánia is szkeptikus volt azt illetően, hogy ha az ország arra kényszerül, hogy ezekbe az irányokat önállóan védje, akkor az milyen mértékben, illetve mennyi ideig lehet sikeres. A dán „önkritika” megnyilvánulása volt, hogy a honvédelem nem a területi integritása védelméből indult ki: a dán vezetés elfogadta, hogy a műveletek során változó mértékben, de integritása sérülni fog. Ezzel összefüggésben jelent meg a dán védelmi elgondolásban is a gerillajellegű hadviselés alkalmazásának lehetősége, jóllehet, jóval korlátozottabb formában és mértékben, mint az eddig tárgyalt nemzeteknél. A gerilla-hadviselés opciójával függtek össze az ország

⁹² Konradsen, Henrik B.: Denmark Key to the Baltic Gate. In: Military Review, Vol. XLIV. No. 1966/6. p. 47.

⁹³ Vö. SG 161/3 (Revised Final) A report by the Standing Group Ad Hoc Intelligence Committee on the Soviet Bloc Strength and Capabilities. 30 September 1953. pp. 125–132.
https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/1/115251/SG_161_3_FINAL_REV_ENG_PDP.pdf (Letöltés ideje: 2021.02.07.)

⁹⁴ O'Ballance, Edgar: Defense Problems of Denmark. In: Military Review, Vol. XLII. No. 1962/6. p. 24–25.

második világháborús tapasztalatai. Dánia ugyanis Norvégiához hasonlóan, már a konfliktus kezdetén német megszállás alá került. Az országot a németek kezdetben kevésbé erőszakosan kormányozták. Elsődleges céljuk a Jütland-félsziget feletti ellenőrzés volt. Ennek érdekében a dán hadsereget, amely érdemi ellenállást nem fejtett ki az ország védelmében, Sjælland szigetére telepítették át. Később is csak az „alulról” (fedetten) szerveződő dán ellenállás állandó szabotázsselekményei hatására oszlatták fel, akárcsak a dán rendőrséget 1944-ben, amely egyébként aktívan támogatta a háború végére már 50 000(!) beszervezett taggal rendelkező ellenállóhálózatot. A felszabadulást követően az ellenállóhálózat vezetőire, veteránjaira és bajtársi közösségeire építve hozták létre a dán területvédelmi erőket (*Hjemmeværnet*).⁹⁵ A területvédelmi erők a „jogelőd szervezetnek” tekintett dán ellenállás hagyományai, valamint országos lefedettségű szervezeti struktúrájuk miatt a dán honvédelmi rendszer elsődleges gerillakomponensévé lettek. A területvédelmi erők oktatási és kiképzési intézményeiben gerilla-hadviselési tanfolyamokat szerveztek,⁹⁶ mivel az ezzel kapcsolatos ismeretek és készségek elsajátítása ugyanis jelentős mértékben összefüggött a területvédelmi erők műveleti feladataival. Ezek az alábbiak voltak:

- megfigyelés és felderítés;
- objektumvédelem;
- kis erejű ellenség elszigetelése és a velük szembeni küzdelem;
- légi- és tengerideszant műveletekkel szembeni ellentévékenységek.⁹⁷

Ezek közül elsősorban az első (megfigyelés és felderítés) követelte meg a gerillajellegű hadviselésben alkalmazott készségek ismeretét. Ez jelentősen összefüggött a területvédelmi erők országos lefedettségével, ami által mindenhol biztosítani tudták a dán katonai jelenlétet. Ez azért volt lényeges szempont, mert a közel 600 szigettel rendelkező országban a szigetek zöme közötti összeköttetés csak vízi szállítóeszközökkel volt kivitelezhető. Amennyiben az adott területen nem települt manővererő, akkor a területvédelmi erők megfigyelés és felderítés feladata magában foglalta, hogy kisalegységeik (raj, szakasz) folyamatosan a támadó közelében mozogva lássák el a vezetést felderítési információkkal, illetve lehetőség szerint korlátozott célú támadó

⁹⁵ Konradsen i. m. p. 48; O'Ballance i. m. pp. 26–27, 30.

⁹⁶ O'Ballance i. m. p. 30.

⁹⁷ Tripp, Robert E.: Reserve Forces of the NATO Armies. Study Project. U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, March 1991. p. 25.

harctevékenységekkel (lesállítás, rajtaütés) és szabotázs-cselekményekkel zavarják, akadályozzák az ellenség tevékenységeit.⁹⁸ A *második világháború* idején az ellenállás ugyanakkor nemcsak a területvédelmi erők alkalmazási elgondolására volt hatással. A norvég RO-CAMBOLE műveleti tervhez hasonlóan ugyanis Dánia is kidolgozott egy titkos, az ország szovjet megszállása esetén aktivizálandó műveleti tervet (ABSALON), amely viszont már egy nemzeti szintű, fedett ellenállóhálózat kiépítését irányozta elő.⁹⁹

Ezek a tényezők határozták meg a dán *totális védelem* elgondolását, amelynek keretei az 1950-es évekre kezdtek kirajzolódni. Ez az „északi modellnek” megfelelően, két komponenst különböztetett meg: a katonai és a polgári védelmet. Utóbbit itt is tágabb kontextusban értelmezték, amely így magában foglalja a társadalmi morált és a lélektani védelmet is.¹⁰⁰

A *hidegháborút* követően Dániában, miként a legtöbb NATO-országban, igen jelentős visszafejlődés volt tapasztalható a védelmi képességek tekintetében. 2016 áprilisában a Dán Királyi Katonai Akadémián már nyíltan elhangzott, hogy a dán haderő ugyan területen kívüli műveletekben képes aktívan részt venni, alapvető rendeltetésének, a hagyományos elrettentésnek és az ország védelmének azonban már nem tud eleget tenni.¹⁰¹ Alig két hónappal ezt követően került sor a NATO varsói csúcsán a *reziliencia* megerősítéséről szóló nyilatkozat elfogadására, amely visszatérve a szövetség „alapjaihoz”, újra a washingtoni szerződés 3. cikkének fontosságát hangsúlyozta ki, azaz a tagországok önvédelmi képességeinek fejlesztését, beleértve a

⁹⁸ Konradsen i. m. p. 53; O’Ballance i. m. p. 30.

⁹⁹ Erről részletesebben lásd Ganser, Daniele: NATO’s Secret Armies. Operation Gladio and Terrorism in Western Europe. Routledge, London, 2005. pp. 168–175.

¹⁰⁰ A hidegháború kori dán megközelítés kialakulására részletesen lásd Farbøl, Rosanna – Bjørnsson, Iben – Cronqvist, Marie: Cold War conduct: knowledge transfer, psychological defence, and media preparedness in Denmark between Sweden, Norway, and NATO, 1954–1967. In: Scandinavian Journal of History, Vol. 49, No. 2024/5. pp. 605–628. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1875301/FULLTEXT02.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹⁰¹ Nyemann, Dorthe – Staun, Jørgen: From Territorial Defence to Expeditionary Forces. Mastering International Relations and coping with Different Cultures Has Become a Strategic Necessity for Danish Officers. <https://www.militarystrategymagazine.com/article/from-territorial-defence-to-expeditionary-forces-mastering-international-relations-and-coping-with-different-cultures-has-become-a-strategic-necessity-for-danish-officers/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

rezilienciát.¹⁰² Az ekkor hatályos dán fehér könyv, a *Védelmi Megállapodás 2013–2017* egyik fejezetében még arról lehetett olvasni, hogy miként építik le az állami és nem állami szervezetek együttműködésén alapuló ún. *totális védelmi erő* hagyományos képességeit és struktúráit. Ez hatványozottan érintette a területvédelmi erőket, azok ugyanis, miként Svédországban és Norvégiában, a legfontosabb összekötők voltak az állami és nem állami szervek között. A dokumentum ugyan kihangsúlyozta, hogy a területvédelmi erők továbbra is kiemelt szerepet játszanak a nem katonai szektor támogatásában, azonban a szervezet korábbi, a katonai védelmi funkciókkal összefüggő szervezeti struktúráját és képességeit összességében jelentősen csökkentették.¹⁰³

A dokumentum hadsereget érintő pontjai pedig még csak említést sem tettek Dánia katonai védelméről, kizárólag a területen kívüli műveletek végrehajtásához, valamint a polgári szektor támogatásához szükséges fejlesztésekről értekeztek.¹⁰⁴ A polgári felkészítésre, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységekben történő polgári szerepvállalásra sem utalt a fehér könyv. A polgári szektor a dokumentumban mindvégig az állami szervek által támogatottként jelent meg¹⁰⁵, így szellemiségét tekintve, a stratégia az összkormányzati és nem az állami megközelítés szellemében fogalmazódott meg. Ehhez képest a varsói csúcs után elfogadott új *Védelmi Megállapodás (2018–2023)* már némi előrelépést mutatott az egykori totális védelem elve felé. Azon túlmenően ugyanis, hogy a katonai védelmi képességek fejlesztését tűzte ki célul, egyes területeken már utalt a szorosabb civil-katonai együttműködés és a polgári képességek felhasználásának szükségességére is. Említést tett pl. a polgári felkészítés előmozdításáról, a fegyveres erők polgári oktatási intézményekkel történő együttműködése fontosságáról, továbbá arról is, hogy egyes katonai feladatokra – melyek közül a karbantartói és a légi közlekedési feladatokat nevesítette – polgári erőforrásokat kell igénybe venni.¹⁰⁶ Az igazi „átörést” azonban a jelenleg hatályos *Védelmi Megállapodás (2024–*

¹⁰² Resilience, Civil Preparedness and Article 3. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹⁰³ Vö. Defence Agreement, 2013–2017. p. 14. https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig-eng_forligstekst-2013-2017-inkl-bilag-.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹⁰⁴ Uo. p. 8.

¹⁰⁵ Uo. pp. 16–17.

¹⁰⁶ Vö. Defence Agreement, 2018–2023. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig-danish-defence-agreement-2018-2023-pdf-2018.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

2033) hozta meg, amely lényegében az egykori hagyományos katonai fenyegetésekkel szembeni védelemhez történő visszatérés szándékát fejezi ki. A stratégia megalkotását és a korábbiakhoz képest más szellemiségű megközelítését elsősorban az orosz-ukrán háború tapasztalatai befolyásolták. Erről a dokumentum a következőket közli: „Az ukrán háború megmutatta számunkra, hogy a háború többé már nem csupán a csatatérre korlátozódik; kiterjed az energiapolitikára, a kritikus infrastruktúra védelemre, az információs hadviselésre és kibertámadásokra. Dániának készen kell állnia arra, hogy az ilyen jellegű fenyegetéseknek ellenálljon. Mindez új követelményeket támaszt a Dán Fegyveres Erőkkel, a nemzeti veszélyhelyzeti felkészítéssel és a dán társadalom egészével szemben is.”¹⁰⁷ Ezzel összefüggésben a dokumentum már igen hangsúlyosan jeleníti meg a védelemben alkalmazható magánszektor megerősítését és fejlesztését, továbbá utal a társadalmi és az annak alapját képező egyéni *reziliencia* fontosságára is.

A stratégiában megfogalmazott célok megvalósítását Dánia már megkezdte. Ennek érdekében 2022-ben létrehozták a dán parlament Védelmi, Közbiztonsági és Veszélyhelyzeti Felkészítési Bizottságát (*Forsvars-, Samfundssikkerheds- og Beredskabsudvalget*), amelynek hatáskörébe beletartozik többek között a polgári felkészítés és ezáltal a társadalmi és egyéni *reziliencia* erősítése is.¹⁰⁸ Utóbbival összefüggésben 2024-ben polgári felkészítési könyvet is kiadtak. A kiadvány célja a lakosság 3 napos túlélőképességének kialakítása, amelynek indoklása a norvég polgári felkészítési kézikönyvben közöltekkel megegyező.¹⁰⁹ Tartalmuk is alapvetően hasonlóságot mutat, ugyanakkor a dánban egyáltalán nem találni utalást a fegyveres összeütközések időszakára, így az jóval általánosabb.

Összességében megállapítható, hogy Dánia az egykor meglévő *totalis (átfogó) védelmi* elgondolása „visszafejlésének” még a kezdeti stádiumában van, és a ROC-ban, illetve a CDH-ban érvényesülő *átfogó védelem* elvei csak korlátozottan érvényesülnek. A társadalmi szektor kevésbé játszik aktív szerepet a védelmi és biztonsági

¹⁰⁷ Defence Agreement, 2024–2033. p. 2.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-danish-defence-agreement-2024-2033-.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹⁰⁸ Defence, Resilience and Preparedness committee.
<https://www.thedanishparliament.dk/committees/committees/the-defence-resilience-and-preparedness-committee> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹⁰⁹ Be prepared for a crisis. Danish Emergency Management Agency, 2024. p. 1.
https://www.brs.dk/globalassets/brs---beredskabsstyrelsen/dokumenter/forberedt/oversaettelser/-forberedt-pa-kriser_en-2-.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

feladatokban, annak ellenére, hogy Dániában is igen nagy hagyománya van az önkéntes társadalmi szervezeteknek. A lakosság közel 10%-a tagja valamilyen önkéntes szervezetnek, ezek azonban nincsenek aktívan bevonva a védelmi és biztonsági szektor tevékenységeibe. Az ilyen feladatokban aktívan közreműködni kívánó polgárok számára Dánia a területvédelmi erőkhöz és a Dán Veszélyhelyzet-kezelési Szervezetbe (*Beredskabsstyrelsen*) történő önkéntes belépést szorgalmazza, tehát két állami szervezetet jelöl meg.

Mindezek alapján megállapítható, hogy Dániában (még?) nem az *össztársadalmi*, hanem az *összkormányzati megközelítés* érvényesül, bár a tendenciákból az látható, hogy inkább az előbbi kialakítása a cél. A területvédelmi erők – más szempontból – ugyanakkor számos olyan funkciót ellátnak, melyek a CDH honigárda-konceptiójában megjelennek, tekintettel arra, hogy a norvég területvédelmi erőkhöz hasonlóan fontos szerepet játszanak a helyi polgári szervezetekkel és közösségekkel való kapcsolattartásban, illetve szintén hasonló elgondolás alapján és képességekkel rendelkeznek szárazföldi, parti őr-ségi és légi komponensekkel is.¹¹⁰

Végezetül, ami az *ellenállást* illeti, annak alkalmazásáról a nyílt stratégiai dokumentumok vagy jogszabályok nem tesznek említést. A honi területen folytatott katonai tevékenységek kapcsán ugyanakkor egyes, a gerillahadviselés-jellegű tevékenységeket végrehajtó alegységek, illetve feladatok, melyek ezek alkalmazását megkövetelhetik, Dániában is megmaradtak. Ilyenek a különleges műveleti erők, valamint a területvédelmi csapatok ún. járőr alegységei (*patruljesoldater*). Utóbbiaknak a hidegháborúkori területvédelmi csapatok megfigyelés és felderítés feladataival azonos tevékenységeket kell ellátniuk, így képesnek kell lenniük arra is, hogy adott esetben gerillajellegű hadviselést folytassanak.¹¹¹

Ezen túlmenően azonban, az ország védelmében alkalmazott, a hagyományos védelmi műveleteket kiegészítő szélesebb körű gerillajellegű ellenállásról a dán nyílt források nem szólnak.

¹¹⁰ Hjemmeværnet. <https://www.hjemmevaernet.dk/da/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

¹¹¹ Patruljesoldater. <https://www.hjemmevaernet.dk/da/kapaciteter/patruljesoldater/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Összegzés

A bevezetőben megadott vizsgálati szempontok alapján az északi régió NATO-nemzetei vonatkozásában az alábbiak állapíthatók meg:

- 1) **Az átfogó védelem nemzeti megközelítéseinek vizsgálata:** a vizsgált nemzetek tekintetében egyértelműen kimutatható, hogy azok az átfogó védelem koncepcióját követik. Az össztársadalmi megközelítés Finnország, Svédország és Norvégia esetében egyértelműen jelen van: a polgári szektor, a társadalmi szervezetek és az egyén is egyaránt fontos közreműködője az ország védelmének, és azoknak az állami szektorral való együttműködése kiforrott keretek között biztosított. Dániában ugyanakkor egyelőre inkább csak elérendő célnak tűnik az össztársadalmi megközelítés gyakorlati megvalósítása;
- 2) **A honigárda-jellegű nemzeti szervezetek vizsgálata:** valamennyi vizsgált nemzet rendelkezik olyan katonai vagy félkatonai szervezettel, amelyek változó mértékben megfeleltethetők a CDH-ban megalkotott honigárda-koncepciónak. A legtöbb esetben ezt a funkciót vagy a területvédelmi erők vagy azok társ-szervezetei töltik be. Ez minden bizonnyal nem véletlen. A skandináv országok ugyanis tevékeny résztvevői voltak a CDH-t meghívtó ROC-munkacsoport tevékenységének, és a területvédelmi erők hivatalos megnevezése is Honi Gárda. Ez alapján feltételezhető, hogy a CDH készítői egyébként a skandináv területvédelmi erők működése ismeretében alkották meg a maguk honi gárda szervezeti koncepcióját. Ehhez képest Finnország esetében némi eltérés tapasztalható, itt ugyanis nem a területvédelmi erők, hanem egy társadalmi szervezet, az MPK az, amely a CDH honigárda-koncepciójához a legközelebb áll, és a legfontosabb összekötői szerepet tölti be az állami és a polgári szektor, illetve szervezetek között;
- 3) **Az ellenállás megjelenítése a nemzeti jogszabályokban, stratégiai dokumentumokban, doktrínákban:** a régió államai a hidegháború időszakában még nyíltan deklarálták, hogy védelmi koncepciójuknak integráns részét képezi – változó mértékben – az ellenállás gerillajellegű hadviselési formája. A ROC-ban nagyobb hangsúllyal megjelenő és fedett szervezetekre támaszkodó, a lakosság széleskörű bevonásával kialakítandó ún. földalatti ellenállás alkalmazását ellenben egyik nemzet sem rögzítette nyílt dokumentumban. Napjainkban az ellenállás

gerillalajlegű hadviselési formájának alkalmazására már csak korlátozottabb formában utalnak nyílt dokumentumok. E tekintetben elsősorban Svédország említhető meg. A többi vizsgált nemzet esetében csupán egyes katonai szervezetek meghatározott műveleti feladatai és az adott ország kiképzési rendszere ismeretében lehet következtetni arra, hogy rendelkeznek olyan egységekkel és alegységekkel, melyek feladatai között a gerillalajlegű hadviselés korlátozottan megjelenik. A polgári lakosság beszervezésével folytatott széleskörű földalatti ellenállásra – szemben a cikk előző részében tárgyalt egyes nemzetekkel – ellenben semmilyen utalás nem lelhető fel az északi régió országai nyílt dokumentumaiban;

- 4) **Az ellenálló tevékenységek nemzeti jellegzetessége:** a régióban az ellenállás súlypontja a ROC és a CDH szerinti, gerilla/adaptált erőként tevékenykedő katonai szervezetekre, és ilyen módon a hadműveletek dinamikus szakaszára helyeződött, illetve helyeződik – korlátozottabb formában – napjainkban is, amely a mélységi védelem hadműveleti koncepció változó mértékű adaptációjára vezethető vissza. Megállapítható, hogy az ellenség által ellenőrzött vagy megszállt területen folytatott fegyveres ellenállótevékenységek, hasonlóan a balti térség államaihoz, az északi régióban is elsősorban a területvédelmi erők műveleti feladataival függött össze, ami mellett értelemszerűen számolni szükséges a szakszolgálati és különleges műveleti erők ilyen jellegű műveleteivel is.

Miután a NATO többi nemzete nem deklarálta az átfogó védelem és az ellenállás adaptációját, ezért a cikksorozat soron következő, záró része ezen elvek ukrainai adaptációját és annak az *orosz-ukrán* háború alatti gyakorlati alkalmazását vizsgálja.

Felhasznált irodalom

24/2005. (VI. 30.) HM rendelet a Magyar Honvédség Szolgálati szabályzatának kiadásáról.

1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról

AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions. NATO NSO, 2020.

Be prepared for a crisis. Danish Emergency Management Agency, 2024. p. 1.
https://www.brs.dk/globalassets/brs---beredskabsstyrelsen/dokumenter/forberedt/oversaettelser/-forberedt-pa-kriser_en-2-.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Building resilience in the future. Lessons from Ukraine. MSB, 2023. pp. 10–11.
<https://www.msb.se/siteassets/dokument/publikationer/english-publications/building-resilience-for-the-future---lessons-from-ukraine.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 august 1949.

DC 13. North Atlantic Defense Committee Decision on D.C. 13. A Report by the Military Committee on North Atlantic Treaty Organization Medium Term Plan. 1 April 1950.

Defence Agreement, 2013–2017. p. 14.
https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-eng_forligstekst-2013-2017-inkl-bilag-.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Defence Agreement, 2018–2023.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-danish-defence-agreement-2018-2023-pdf-2018.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Defence Agreement, 2024–2033. p. 2.
<https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-danish-defence-agreement-2024-2033-.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Defence, Resilience and Preparedness committee.
<https://www.thedanishparliament.dk/committees/committees/the-defence-resilience-and-preparedness-committee> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Farbøl, Rosanna – Bjørnsson, Iben – Cronqvist, Marie: Cold War conduct: knowledge transfer, psychological defence, and media preparedness in Denmark between Sweden, Norway, and NATO, 1954–1967. In: Scandinavian Journal of History, Vol. 49, No. 2024/5. pp. 605–628.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1875301/FULLTEXT02.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Få den beste jegertroppen. <https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/fa-den-beste-jegertroppen?q=jeger> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

Folk og Forsvar. <https://folkogforsvar.no/medlemsorganisasjoner/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

Frivilliga Flygkåren. <https://ffk.se/> (letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Frivilliga försvarsorganisationer.

<https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/frivilliga-forsvarsorganisationer/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Ganser, Daniele: NATO's Secret Armies. Operation Gladio and Terrorism in Western Europe. Routledge, London, 2005.

Government's Defence Report. Finnish Government, Helsinki, 2021.

Government Defence Report. Ministry of Defence, Helsinki, 2024.

Handbok – Hemvärnsbataljon. Försvarsmakten, 2022.

Hjemmeværnet. <https://www.hjemmevaernet.dk/da/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Home Guard. <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/home-guard/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Hove, Kjetil Hatlebakk et al.: Heimevernet mot 2030: Framtidig rolle og oppgaver. FFI-Rapport, Forsvarets forskningsinstitutt, 2019. pp. 41–54.

https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/arkivsaker-heimevernet/aktuelt/heimevernet-mot-2030/HVs%20fremtidige%20rolle%20og%20oppgaver.pdf/_attachment/inlin/e/b6422b2d-40f9-42d8-ac51-8106846b385a:385e34ed081dec736007b22cdeeff15feb49f86b/HVs%20fremtidige%20rolle%20og%20oppgaver.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

How you can play your part in Norway's emergency preparedness. Advice on emergency preparedness. Norwegian Directorate for Civil Protection (DSB), 2024.

In case of crisis or war. The Swedish Civil Contingencies Agency (MSB). 2024.

Jäsenjärjestöt. MPK. <https://mpk.fi/mika-on-mpk/jasenjarjestot/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

Jegertroppen.

<https://www.forsvaret.no/forstegangstjeneste/tjenesteguiden/sokbare-forstegangstjenester/jegertroppen> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)

JP 5 Joint Planning. Chairman of the Joint chief of Staff Publication, 2020.

Kapelrud, Kristian: Børster støvet av gamle teknikker. Heimevernets geriljakurs er tilbake etter over 30 år i dvale. In: Heimvernet, 2021/2. pp. 2–3.

Konradsen, Henrik B.: Denmark Key to the Baltic Gate. In: Military Review, Vol. XLIV. No.1966/6. pp. 47–54.

Michel, Leo: The American View. In: Artéus, Gunnar – Zetterberg, Kent: Cold War Views on Sweden. Medströms Bokförlag, 2018. pp. 103–145.

Maanpiolustuskiltojen litto ry. <https://mpkl.fi/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

Macalpine, Audrey: How Finland stands Guard Against Russia, Training for War Again. <https://united24media.com/world/how-finland-stands-guard-against-russia-training-for-war-again-4284> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

Maaviomat. <https://maavoimat.fi/kainuun-prikaati/tietoa-meista> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

Militärregioner. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/militarregioner/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Molnár Gábor: Területvédelmi koncepciók – területvédelmi elméletek és rendszerek. Nemzeti Közsolgálati Egyetem. Hadtudományi Doktori Iskola (PhD értekezés). Budapest, 2023. https://hdi.uni-nke.hu/document/hdi-uni-nke-hu/0.%20%C3%89rtekez%C3%A9s_Moln%C3%A1r%20G%C3%A1bor.pdf (letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

Molnár Gábor: Területvédelmi koncepciók – területvédelmi elméletek és rendszerek. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi doktori Iskola, 2023.

Molnár Gábor: A lengyel területvédelmi koncepció. in: Honvédségi Szemle, 2024/4. sz. pp. 45–59.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. I. rész: Az Ellenállás Műveleti Koncepció. In: Katonai Logisztika, 2024/1-2. sz. pp. 196–229.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. II. rész: Az Átfogó Védelem Kézikönyve. In: Katonai Logisztika, 2024/3-4. sz. pp. 193–230.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. III. rész: Ellenállás és Átfogó védelem a NATO-országokban – a Balti térség. In: Katonai Logisztika, 2025/1–2. sz. pp. 140–187.

MPK. <https://mpk.fi/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

MSD 22 Militästrategisk doktrin. Förvarsmakten, 2022.

Niska, Juhani A.: Finland's Security and Defense Policy; Origins and Current Developments. US Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1986.

Nokkala, Arto: Non-Offensive Defence. A Criteria Model of Military Credibility. Finnish Defence Studies 3. War College, Helsinki, 1991.

Nyemann, Dorthe – Staun, Jørgen: From Territorial Defence to Expeditionary Forces. Mastering International Relations and coping with Different Cultures Has Become a Strategic Necessity for Danish Officers. <https://www.militarystrategymagazine.com/article/from-territorial-defence-to-expeditionary-forces-mastering-international-relations-and-coping-with-different-cultures-has-become-a-strategic-necessity-for-danish-officers/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Om kriget kommer. Stockholm, 1943. <https://sfhm.se/wp-content/uploads/2022/10/Om-kriget-kommer-1943.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

Om kriget kommer. Stockholms, 1961.

O'Ballance, Edgar: Defense Problems of Denmark. In: Military Review, Vol. XLII. No. 1962/6. pp. 24–36.

Palokangas, Marko: Exploding Wilderness: Guerilla-type activities in the Finnish art of war. Finnish Defence Studies 20. National Defence University, 2015. pp. 5–8.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/125274/FDS_Palokangas_netp_df.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

Patruljesoldater.
<https://www.hjemmevaernet.dk/da/kapaciteter/patruljesoldater/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Penttilä Risto: Finland's Search for Security through Defence, 1944–89. Palgrave Macmillan, 1991.

Prepared people cope better. Suomi.fi, 2024.
https://cdn.verkkopalvelu.suomi.fi/files/varautunut-parjaa-paremmiin_SM_englanti-56a3727e1c9bf6621eb5e57bc4e383bf.pdf
(Letöltés időpontja: 2025. 05. 13.)

Reglemente Armé Taktik. Förvarsmakten, 2023.

Resilience, Civil Preparedness and Article 3. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3>
(Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Security Strategy for Society. Government resolution. Security Committee. Finnish Government, Helsinki 2025.

SG 161/3 (Revised Final) A report by the Standing Group Ad Hoc Intelligence Committee on the Soviet Bloc Strength and Capabilities. 30 September 1953. pp. 125–132.
https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/1/115251/SG_161_3_FINAL_REV_ENG_PDP.pdf (Letöltés ideje: 2025. 11.19.)

Sissit kulkevat omia polkujaan <https://mpk.fi/ajankohtaista/sissit-kulkevat-omia-polkujaan/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 20.)

Sjövarnsmakten. <https://www.sjovarnsmakten.se/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Sotilaskotiliitto ry. <https://www.sotilaskotiliitto.fi/> (Letöltés dátuma: 2025. 11. 13.)

Strategi for utvikling av Heimevernet mot 2030. Heimevernet, 2022.

Suomen lentopelastusseura. <https://lentopelastus.fi/english/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

Support and Cooperation. A description of the total defence in Norway. Norwegian Ministry of Defence – Norwegian Ministry of Justice and Public Safety, 2019.

Swedish Civil Defence and Resilience Agency. <https://www.msb.se/en/about-msb/swedish-civil-defence-and-resilience-agency/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

Total defence. <https://www.government.se/government-policy/total-defence/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 17.)

Tripp, Robert E.: Reserve Forces of the NATO Armies. Study Project. U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, March 1991.

Twenty-fifth Meeting of the North Atlantic Assembly of Ottawa, Canada October 22 to October 27, 1979. Report of the U.S. delegation. US Government Printing Office, Washington 1980.

Varusmies 2025. Opas varumiespalveluk seen valmistautuvalle.

Puolustusvoimat, 2024. p. 51.

https://intti.fi/documents/1948673/231924371/Varusmies2025_suomi_saavutettava.pdf/13f07781-ac17-a310-f0c0-d4eba6bd0436/Varusmies2025_suomi_saavutettava.pdf?t=1737372301958

(Letöltés időpontja: 2025. 11. 15.)

Visuri, Pekka: Evolution of the Finnish Military doctrine, 1945–1985. Finnish Defence Studies, War College, Helsinki, 1990.

Voluntary organizations. <https://www.krisinformation.se/en/finding-help-and-services/ten-sectors-for-unified-defence/societys-responsibility/voluntary-organisations> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 18.)

What is the MPK? <https://mpk.fi/en/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 14.)

What is total defence? <https://www.dsb.no/en/risk-vulnerability-and-preparedness/Total-Defence/What-is-Total-Defence/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 19.)